

Apkopojums tapis projekta „Profesionālas mācības tiesnešiem un prokuroriem: Seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošana” ietvaros. Projektu īsteno Latvijas Tiesnešu mācību centrs, un to finansiāli atbalsta ASV vēstniecība Latvijā, *The Kids First Fund* un *Baltic-American Freedom Foundation (BAFF)*.

TIESU PRAKSE KRIMINĀLLIETĀS PAR NOZIEDZĪGIEM NODARĪJUMIEM PRET TIKUMĪBU UN DZIMUMNEAIZSKARAMĪBU, KAS IZDARĪTI AR NEPIĻNGADĪGO

Pēc Latvijas Tiesnešu mācību centra pasūtījuma apkopojumu sagatavoja Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Juris Stukāns (2.-6.nodaļa) un Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece Nora Magone (7.-15.nodaļa)

Informatīvais atbalsts: Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa

Tiesu prakses apkopojums apspriests Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnešu sapulcē (14.06.2017.)

Satura rādītājs

Ievads	3
1.Krimināllikuma 159.panta, 160.panta, 161.panta, 162.panta un 162. ¹ panta grozījumu vispārīgs raksturojums	4
2.Krimināllikuma 159.panta (izvarošana) raksturojums un tiesu prakse	5
3.Krimināllikuma 160.panta (seksuāla vardarbība) raksturojums un tiesu prakse	9
4.Krimināllikuma 161.panta (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu) raksturojums un tiesu prakse	14
5.Krimināllikuma 162.panta (pavešana netiklībā) raksturojums un tiesu prakse	17
6.Krimināllikuma 162. ¹ panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) raksturojums un tiesu prakse	19
7.Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162. ¹ panta pētījumā analizēto daļu sankcijās paredzētie sodi	20
8.Soda noteikšanas vispārīgie principi	23
9.Soda veida izvēle un tā pamatošana, nosakot sodu par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162. ¹ panta attiecīgajās daļās paredzētajiem noziegumiem.....	24
10.Krimināllikuma 159.panta otrā un trešā daļa.....	25
11.Krimināllikuma 160.panta trešā, ceturtā, piektā un sestā daļa	26
12.Krimināllikuma 161.pants	27
13.Krimināllikuma 162.pants	27
14.Krimināllikuma 162. ¹ pants	28
15.Apstākļu, kas ietekmē soda mēru, izvērtējums, nosakot sodu par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162. ¹ panta attiecīgajās daļās paredzētajiem noziegumiem	32
15.1. Nosacīta notiesāšana	37
15.2. Krimināllikuma 49. ¹ panta piemērošana	39
15.3. Papildsoda piemērošana	41
15.4. Galīgā soda noteikšana.....	43
15.5. Atsevišķas piezīmes.....	45
Kopsavilkums.....	47

Ievads

Projekta „Profesionālas mācības tiesnešiem un prokuroriem: Seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošana” ietvaros pēc Latvijas Tiesnešu mācību centra pasūtījuma veikts pētījums „Tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo”.

Pētījuma mērķis ir nodrošināt tiesību normu vienveidīgu izpratni un piemērošanu. Pētījumā apkopota tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo. Ņemot vērā Krimināllikumā 2014.gada 15.maijā izdarītos grozījumus, pētījums veikts noteiktās robežās, tas ir, apkopota tiesu prakse par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161.pantā, 162.pantā un 162.¹pantā.

Pēc būtības apjomīgu grozījumu iniciators bija Tieslietu ministrija, nodrošinot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI (turpmāk – Direktīva), pārņemšanu. Direktīva nosaka minimālos standartus attiecībā uz tādu noziedzīgu nodarījumu sastāviem un sankcijām, kas saistīti ar seksuālu vardarbību pret bērniem, bērnu seksuālu izmantošanu un bērnu pornogrāfiju.

Tieslietu ministrija pamatoja nepieciešamību veikt grozījumus ar apstākli, kas konstatēts Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumā par tiesu praksi krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162.panta (2007.gads; turpmāk – Apkopojums), t.i., Apkopojumā tika konstatētas kvalifikācijas problēmas, norādot uz neskaidri noteiktiem kritērijiem, pēc kuriem varētu nošķirt, vai nodarījums, kas izpaužas fiziskā kontaktā ar cietušo, ir uzskatāms par vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu vai netiklām darbībām. Apkopojumā arī secināts, ka, kvalificējot Krimināllikuma 160. un 162.pantā paredzētos noziegumus, atsevišķos gadījumos ir vērojama atšķirīga to pamatsastāva un kvalificējošo pazīmju izpratne, kas radījusi kļūdainus kvalifikācijas risinājumus (<http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/A27D6DE7097B3AB1C2257BB10021A54D?OpenDocument>).

Pētījuma aktualitāti noteica arī fakts, ka Krimināllikumā izdarītie grozījumi pilnībā mainīja noziedzīgu nodarījumu sastāvus, būtiski pārstrādājot noziedzīgu nodarījumu objektīvās puses saturu. Pētījumā apkopota visu tiesu instanču tiesu prakse par 2014.–2016.gadu par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuru izdarīšanu tiesas nolēmums ir stājies spēkā.

Pētījumā atspoguļotais viedoklis ir autoru personīgais viedoklis.

1.Krimināllikuma 159.panta, 160.panta, 161.panta, 162.panta un 162.¹panta grozījumu vispārīgs raksturojums

Ar 2014.gada 15.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 14.jūnijā, Krimināllikuma 159.pants (izvarošana), 160.pants (seksuāla vardarbība), 161.pants (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu), 162.pants (pavešana netiklībā) un 162.¹pants (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) ir izteikti jaunā redakcijā. Likumdevējs, izdarot Krimināllikuma grozījumus, nav noteicis pārejas noteikumus, tāpēc, izskatot krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti līdz grozījumu spēkā stāšanās dienai, jāievēro Krimināllikuma vispārīgie noteikumi par likuma spēku laikā (Krimināllikuma 5.pants).

Krimināllikuma 5.panta pirmā daļa noteic, ka nodarījuma (darbības vai bezdarbības) noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā.

Krimināllikuma 5.panta otrā daļa noteic, ka likumam, kas atzīst nodarījumu par nesodāmu, mīkstina sodu vai ir citādi labvēlīgs personai, ja vien attiecīgajā likumā nav noteikts citādi, ir atpakaļejošs spēks, proti, tas attiecas uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms attiecīgā likuma spēkā stāšanās, kā arī uz personu, kura izcieš sodu vai izcietusi sodu, bet kurai saglabājusies sodāmība.

Krimināllikuma 5.panta trešā daļa noteic, ka likumam, kas atzīst nodarījumu par sodāmu, pastiprina sodu vai ir citādi nelabvēlīgs personai, atpakaļejoša spēka nav.

Jau ar 2014.gada 25.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 29.oktobrī, Krimināllikuma 160.pantā tika veikts grozījums – Krimināllikuma 160.panta otrās daļas sankcija tika izteikta jaunā redakcijā: „[...] soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz desmit gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.” Ar grozījumiem likumdevējs mainīja Krimināllikuma 160.panta otrās daļas sankcijā paredzēto brīvības atņemšanas minimālo robežu no diviem gadiem, to paaugstinot uz četriem gadiem. Likumdevējs, izdarot Krimināllikuma 160.pantā grozījumu, nenoteica pārejas noteikumus, tāpēc, izskatot noziedzīgus nodarījumus, kas izdarīti līdz likuma grozījumi ir stājušies spēkā, jāievēro Krimināllikuma vispārīgie noteikumi par likuma spēku laikā (Krimināllikuma 5.pants).

Bet ar 2015.gada 12.novembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2015.gada 2.decembrī, Krimināllikuma 159.pantā, 160.pantā, 161.pantā, 162.pantā un 162.¹pantā atkal tika veikti grozījumi, likumdevējam nenosakot pārejas noteikumus. Tāpēc, izskatot noziedzīgus nodarījumus, kas izdarīti līdz likuma grozījumu spēkā stāšanās dienai, jāievēro Krimināllikuma vispārīgie noteikumi par likuma spēku laikā (Krimināllikuma 5.pants).

Grozījumu rezultātā tika paaugstināts maksimālais papildsoda – probācijas uzraudzība – laiks no trim gadiem līdz pieciem gadiem. Līdz grozījumiem Krimināllikuma 161.panta un 162.¹panta sankcijā nebija paredzēts obligāti piemērojams papildsods – probācijas uzraudzība. Ar grozījumiem Krimināllikuma 162.panta otrā daļa tika papildināta ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Krimināllikuma 162.¹pantā līdz grozījumiem bija paredzēts mazāk smags noziegums (sankcija – brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam), bet no 2015.gada 2.decembra ir paredzēts smags noziegums (sankcija –

brīvības atņemšana uz laiku līdz četriem gadiem). Krimināllikuma 162.¹pants arī papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Saskaņā ar Krimināllikuma 11.panta pirmo daļu mazgadīgais ir persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu.

Nemot vērā 2015.gada 12.novembrī Krimināllikumā veiktos grozījumus, prokuroram un tiesai ir jāievēro, ka

- ja nodarījums, kas paredzēts Krimināllikuma 159.panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā, 160.panta pirmajā, otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161.pantā, 162.panta pirmajā un otrajā daļā, 162.¹pantā, ir izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, tad probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem;

- līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 161.panta un 162.¹panta sankcijā nebija paredzēts obligāti piemērojams papildsods – probācijas uzraudzība, tāpēc par līdz 2015.gada 1.decembrim izdarīto noziedzīgo nodarījumu papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošana ir jāpamato;

- no 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.panta otrā daļa papildināta ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo, tāpēc noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts no 2014.gada 14.jūnija, kad Krimināllikuma 162.pants tika izteikts jaunā redakcijā, līdz 2015.gada 1.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu;

- līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 162.¹pantā bija paredzēts mazāk smags noziegums, bet no 2015.gada 2.decembra ir paredzēts smags noziegums;

- Krimināllikuma 162.¹pantā līdz 2015.gada 1.decembrim brīvības atņemšanas sods bija paredzēts uz laiku līdz vienam gadam;

- no 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.¹pants papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo, tāpēc noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.¹pantu (redakcijā līdz 01.12.2015.).

2.Krimināllikuma 159.panta (izvarošana) raksturojums un tiesu prakse

Par katru šajā pētījumā analizēto Krimināllikuma pantu ir izveidota salīdzinošā tabula ar attiecīgā Krimināllikuma panta dispozīciju pirms un pēc ar 2014.gada 15.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā” izdarītiem grozījumiem, kas uzskatāmi norāda atšķirīgās pazīmes.

redakcija līdz 13.06.2014.	redakcija no 14.06.2014.
(1) Par dzimumaktu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli (izvarošana).	(1) Par dzimumaktu, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai par dzimumaktu pret cietušā gribu , lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo (izvarošana).
(2) Par izvarošanu, ja to izdarījusi personu grupa, vai par nepilngadīgā	(2) Par izvarošanu, ja to izdarījusi personu grupa, vai par nepilngadīgā izvarošanu.

izvarošanu.	
(3) Par izvarošanu, ja tā izraisījusi smagas sekas vai par mazgadīgā izvarošanu.	(3) Par izvarošanu, ja tā izraisījusi smagas sekas, vai par tādas <i>personas izvarošanu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu.</i>

Noziedzīgs nodarījums ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 159.pantu tikai gadījumā, kad konstatēts kopošanās process starp vīrieti un sievieti, tas ir, dzimumakts (ar vaginālu iekļūšanu), pastāvot arī Krimināllikuma 159.pantā noteiktiem apstākļiem.

Grozījumu rezultātā tika pastiprināta atbildība par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pret personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, jo līdz grozījumiem par noziegumu pret personu, kurai ir 14 un vairāk gadu, noziedzīgs nodarījums tika kvalificēts saskaņā ar Krimināllikuma 159.panta otro daļu. Ar grozījumiem ir precizēta izvarošanas definīcija, papildus atzīstot dzimumaktu par izdarītu pret cietušā gribu, ja izmantota uzticība, autoritāte vai citāda ietekme uz cietušo.

Bezpalīdzības stāvoklis ir skaidrots Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 17.maija lēmuma lietā Nr.SKK-258/2012, norādot, ka bezpalīdzību raksturo divi fiziskā un psihiskā stāvokļa kritēriji: cietušais nesaprot ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi un līdz ar to nevar izrādīt jebkādu pretestību vardarbībai, vai cietušais saprot ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi, bet nevar fiziski nodrošināt sev aizsardzību.

Vārdi *uzticība, autoritāte un citāda ietekme* ir skaidroti Krimināllikuma komentāros, norādot, ka *uzticība* tiek skaidrota kā paļāvība un ticība; uzticas personai, uz kuras attieksmi, rīcību pilnībā paļaujas (Skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: www.tezaurs.lv/sv/?ww=uzticiba). Vainīgais apzinās, ka cietušais viņu uztver kā personu, kurai var uzticēties un no kuras nav jābaidās. Tādi gadījumi varētu būt saistīti ar personu ciešu draudzību, ilgstošu pazīšanos u.tml., jo uzticība norāda uz to, ka vainīgais un cietušais atrodas tuvās personiskās attiecībās (Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 409.lpp.).

Autoritāte ir cilvēks, kam ir liela ietekme, kas ieguvis vispārēju uzticību, cieņu (Skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: www.tezaurs.lv/sv/?ww=autoritate). No šī skaidrojuma izriet, ka cietušajam ir īpaša psiholoģiska attieksme pret šo personu, savukārt nozieguma izdarītājs apzinās savu autoritāti cietušā acīs. Autoritātes izmantošana norāda uz pakārtotām attiecībām starp cietušo un vainīgo, kas varētu būt saistīta, piemēram, ar darba tiesiskajām attiecībām, tā var būt raksturīga situācija, kas izveidojusies sektā starp tās vadītāju un sektas locekli. Savu autoritāti var izmantot arī ģimenes loceklis vai tuvs radnieks, pedagogs, treneris, kad vienlaikus var būt saskatāma arī uzticības izmantošana u.tml. (Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 409.lpp.).

Citāda ietekme, iespējams, varētu izrietēt no kādām nenokārtotām saistībām – parādsaistības, solītais pakalpojums, varētu būt saistīta ar vainīgā rīcībā esošo informāciju vai materiāliem u.tml. (Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 409.lpp.).

Ņemot vērā, ka no likuma grozījumiem nav pagājis ilgs laiks, un ņemot vērā, ka daudzos gadījumos tiesas spriedumi nav pārsūdzēti kasācijas instancei, šobrīd nav

izveidojusies judikatūra. Tiesai, vērtējot noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, ir jāskaidro, kādu ietekmi uz cietušo izmantojis nozieguma izdarītājs, lai izdarītu izvarošanu.

Pētot tiesu praksi, ir konstatēti vairāki gadījumi, kad tiesas, konstatējot vairākus atsevišķus noziedzīgus nodarījumus, neņemot vērā 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā”, spēkā no 2013.gada 1.aprīļa, regulējumu, apsūdzētā darbības kvalificēja kā vienu noziedzīgu nodarījumu.

[..] rajona tiesa ar 2016.gada [..] spriedumu lietā Nr.11210036415 konstatēja, ka apsūdzētais (audžutēvs) 2013.gada rudenī, pirmstiesas izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotos datumos, laikos un vietās, zinot par cietušās, dzimušas 2000.gada [..], patieso vecumu, to, ka viņa nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, izmantojot cietušās nespēju pilnā mērā izprast ar viņu veikto darbību dziļāku nozīmi un nespēju pretoties pret viņu veiktajām darbībām savas mazgadības dēļ un tādējādi viņas bezpalīdzības stāvokli, kā arī izmantojot cietušās uzticību un savu autoritāti, nolēma izdarīt cietušās izvarošanu. Kad apsūdzētais atradās automašīnā, izmantojot savu fiziskā spēka pārsvaru pār mazgadīgo, pārvarot cietušās pretestību un nodarot fiziskas sāpes, pret cietušās gribu ievadīja savu erekto dzimumlocekli cietušās dzimumorgānos – makstī, tādējādi veicot ar viņu dzimumaktu.

2013.gada [..] pirmstiesas izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā [..] novadā audžutēvs, būdams alkohola ietekmē, zinot par cietušās patieso vecumu, to, ka viņa nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, izmantojot cietušās nespēju pilnā mērā izprast ar viņu veikto darbību dziļāku nozīmi un nespēju pretoties pret viņu veiktajām darbībām savas mazgadības dēļ un tādējādi viņas bezpalīdzības stāvokli, kā arī izmantojot cietušās uzticību un savu autoritāti, nolēma izdarīt izvarošanu. Kad cietusī gulēja gultā, apsūdzētais apgūlās gultā viņai blakus un, izmantojot savu fiziskā spēka pārsvaru pār mazgadīgo, pārvarot cietušās pretestību un nodarot fiziskas sāpes, pret cietušās gribu ievadīja savu erekto dzimumlocekli cietušās dzimumorgānos – makstī, tādējādi veicot ar viņu dzimumaktu.

Turpinot īstenot savu noziedzīgo nodomu, audžutēvs laika posmā no 2013.gada 1.decembra līdz 2015.gada 22.aprīlim, pirmstiesas izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotos datumos un laikos, ilgstoši, automašīnā precīzi nenoskaidrotās vietās, kā arī [..] novadā, izmantojot savu fiziskā spēka pārsvaru un pārvarot cietušās pretestību, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli un apzinoties vecumu, tas ir, ka viņa nav sasniegusi 16 gadu vecumu, kā arī izmantojot cietušās uzticību un savu autoritāti, izdarīja ar viņu vaginālus dzimumaktus.

Pirmās instances tiesa iepriekš minētās darbības kā vienu noziedzīgu nodarījumu kvalificēja saskaņā ar Krimināllikuma 159.panta trešo daļu.

Kā izriet no tiesas konstatēto noziedzīgo nodarījumu aprakstiem, tad ir konstatēts, ka apsūdzētais pirmo izvarošanu ir izdarījis 2013.gada rudenī, tad otro izvarošanu 2013.gada [..] un kā trešo gadījumu tiesa norādīja periodu no 2013.gada 1.decembra līdz 2015.gada [..]. Spriedumā tiesa nav norādījusi, kas bija par pamatu vairākas izvarošanas epizodes kvalificēt kā vienu noziedzīgu nodarījumu.

Ar iepriekš minēto pirmās instances tiesas spriedumu tika arī konstatēts, ka apsūdzētais izdarīja ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, orālu aktu, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli, pret cietušās gribu, lietojot vardarbību, kā arī izmantojot uzticību un autoritāti, šādos apstākļos. 2013.gada [..], pirmstiesas izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā [..] novadā, audžutēvs, būdams alkohola ietekmē, zinot par cietušās, dzimušas 2000.gada [..], patieso vecumu, to, ka viņa nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, izmantojot cietušās nespēju pilnā mērā izprast ar viņu veikto darbību dziļāku nozīmi

un nespēju pretoties pret viņu veiktajām darbībām savas mazgadības dēļ un tādējādi viņas bezpalīdzības stāvokli, kā arī izmantojot cietušās uzticību un savu autoritāti, nolūkā gūt seksuālu apmierinājumu, apgūlās blakus cietušajai, novilka viņas drēbes, novilka savas bikses un apakšbikses, atkailināja savus dzimumorgānus un, pielietojot vardarbību, pārvarot cietušās pretestību, ar rokām satvēra cietušās galvu un ar spēku piestūma pie sava dzimumlocekļa, liekot atvērt vaļā muti un paņemt mutē viņa dzimumlocekli, izdarīja kustības, imitējot dzimumaktu, līdz iestājās ejakulācija.

Turpinot īstenot savu noziedzīgo nodomu, audzūtēvs laika posmā no 2013.gada [..] līdz 2015.gada [..] [..] novadā, pirmstiesas izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotos datumos un laikos, ilgstoši, izmantojot savu fiziskā spēka pārsvaru, pārvarot cietušās pretestību, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli un apzinoties vecumu, tas ir, ka viņa nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, kā arī izmantojot cietušās uzticību un savu autoritāti, seksuāli izmantoja un pret dabiskā veidā apmierināja dzimumtieksmi, atkailināja savus dzimumorgānus un lika cietušajai paņemt mutē viņa dzimumlocekli, izdarot kustības, imitējot dzimumaktu, līdz iestājās ejakulācija.

Pirmās instances tiesa iepriekš minētās darbības kā vienu noziedzīgu nodarījumu kvalificēja saskaņā ar Krimināllikuma 160.panta sesto daļu.

Spriedumā norādīts, ka pirmo orālo aktu apsūdzētais ir izdarījis 2013.gada [..], un tad norādīts periods no 2013.gada [..] līdz 2015.gada [..], kad tika izdarīti vairāki orāli akti.

Kā tika konstatēts iepriekš, Krimināllikuma 160.pants tikai no 2014.gada 14.jūnija ir papildināts ar ceturto, piekto un sesto daļu, līdz ar to tiesai nebija pamata apsūdzētā darbības līdz 2014.gada 13.jūnijam (ieskaitot) kvalificēt saskaņā ar Krimināllikuma 160.panta sesto daļu. Krimināllikuma 5.panta pirmā daļa nosaka, ka nodarījuma (darbības vai bezdarbības) noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bija spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā. Arī spriedumā tiesa nav norādījusi, kas bija par pamatu vairākus noziedzīgus nodarījumus kvalificēt kā vienu noziedzīgu nodarījumu.

Sakarā ar apsūdzētā apelācijas sūdzību par [..] rajona tiesas 2016.gada [..] spriedumu [..] apgabaltiesa iztiesāja krimināllietu apelācijas instancē un ar [..] apgabaltiesas 2017.gada [..] lēmumu [..] rajona tiesas spriedumu atstāja negrozītu.

Apsūdzētais iesniedza apelācijas sūdzību ar lūgumu atcelt [..] rajona tiesas 2016.gada [..] spriedumu daļā par viņa notiesāšanu pēc Krimināllikuma 159.panta trešās daļas un 160.panta sestās daļas, pārkvalificējot darbības uz Krimināllikuma 161.pantu. Apelācijas tiesa atzina, ka apsūdzētais noliedz savu vainu tādu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kas kvalificēti pēc Krimināllikuma 159.panta trešās daļas un 160.panta sestās daļas, ar nolūku izvairīties no atbildības un soda, taču viņa vainu celtās apsūdzības apjomā pierāda krimināllietā savākie pierādījumi to kopumā un savstarpējā saistībā. Apelācijas instances tiesa atzina, ka pirmās instances tiesa pareizi izvērtēja pierādījumus lietā, pamatoti un atbilstoši Kriminālprocesa likuma 520.pantam atzinusi, ka apsūdzētais ir izdarījis Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā, 160.panta sestajā daļā, 174.panta otrajā daļā un 130.panta otrajā daļā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, tādējādi taisījusi pamatotu spriedumu, kura atcelšanai nav pamata.

Apelācijas tiesa norādīja, ka pārsūdzētajā spriedumā pietiekami plaši analizēti konstatētie noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas apstākļi saistībā ar Krimināllikumā definēto noziedzīgo nodarījumu sastāviem, izmantojot gan judikatūras, gan tiesību doktrīnas atziņas, tās pamatoti saistot ar konkrēto juridisko situāciju. Apgabaltiesa nesaskatīja nekādu pamatu

apšaubīt pirmās instances tiesas secinājumus par apsūdzētajam inkriminēto darbību kvalifikāciju, konstatējot, ka šāds pamatojums nav norādīts arī apelācijas sūdzībā.

Apelācijas instances tiesas lēmumā nav norādīts, kāpēc tiesa netic apsūdzētā apgalvojumiem par to, ka seksuālās darbības notika labprātīgi. Lēmumā nav norādīts, kāpēc apelācijas instances tiesa pievienojās vairāku atsevišķu noziedzīgu nodarījumu kā viena noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai. Apelācijas instances tiesa izdarīja secinājumus arī par apsūdzētā notiesāšanu saskaņā ar Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā un 130.panta otrajā daļā paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem, kaut gan par notiesāšanu saskaņā ar Krimināllikuma 174.panta otro daļu un 130.panta otro daļu spriedums netika pārsūdzēts. Apelācijas instances tiesas lēmums kasācijas kārtībā nav ticis pārsūdzēts.

3.Krimināllikuma 160.panta (seksuāla vardarbība) raksturojums un tiesu prakse

redakcija līdz 13.06.2014.	redakcija no 14.06.2014.
(1) Par pederastiju vai lesbiānismu vai dzimumtieksmju citādu apmierināšanu pret dabiskā veidā, ja tādās darbības izdarītas, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli.	(1) Par seksuāla rakstura darbību nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi <i>fiziskā saskarē</i> ar cietušā ķermeni, ja tā izdarīta, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo.
(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas ar nepilngadīgo vai ja tās izdarījusi personu grupa.	(2) Par anālu vai orālu aktu vai dzimumtieksmes apmierināšanu pret dabiskā veidā, kas saistīta ar vaginālu, anālu vai orālu <i>iekļūšanu cietušā ķermenī</i> , ja tas izdarīts, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo.
(3) Par šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izraisījušas smagas sekas, kā arī ja tās izdarītas ar mazgadīgo.	(3) Par šā panta <u><i>pirmajā daļā</i></u> paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi personu <u><i>grupa</i></u> vai ja tas izdarīts <u><i>ar nepilngadīgo</i></u> .
	(4) Par šā panta <u><i>pirmajā daļā</i></u> paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja tas izraisījis <u><i>smagas sekas</i></u> vai ja tas izdarīts ar personu, kura <u><i>nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu</i></u> .
	(5) Par šā panta <u><i>otrajā daļā</i></u> paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi personu <u><i>grupa</i></u> vai ja tas izdarīts <u><i>ar nepilngadīgo</i></u> .
	(6) Par šā panta <u><i>otrajā daļā</i></u> paredzēto

	noziedzīgo nodarījumu, ja tas izraisījis <u>smagas sekas</u> vai ja tas izdarīts ar personu, kura <u>nav sasniegusi sešpadsmit gadu</u> vecumu.
--	---

Likumdevējs, izdarot grozījumus, viennozīmīgi nodalīja seksuālās vardarbības izpausmes un Krimināllikuma 160.panta pirmā daļā paredzēja darbības fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni, bet bez iekļūšanas cietušā ķermenī.

Savukārt Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā likumdevējs noteica darbības, kas ir saistītas ar vaginālu, anālu vai orālu iekļūšanu cietušā ķermenī.

Likumdevējs, grozot Krimināllikuma 160.pantu, mainīja panta trešās daļas saturu un papildināja pantu ar ceturto, piekto un sesto daļu, paredzot smagāku atbildību, ja noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar nepilngadīgo, tas ir, no 16 gadu līdz 18 gadu vecumam, un vēl smagāku atbildību, ja noziedzīgais nodarījums ir izdarīts ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Ar grozījumiem papildus tika kriminalizēta seksuāla vardarbība pret cietušā gribu, izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo. Ar [...] tiesas 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11903009515 atzīts, ka par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli (Krimināllikuma 48.panta ceturtajā daļā) nav atzīstams tas, ka noziedzīgs nodarījums vērsts pret tikumību un dzimumneaizskaramību pret personu, ar kuru apsūdzētais ir pirmajā radniecības pakāpē, jo tas faktiski ir ietverts Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzēta noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmē, jo uzticība un autoritāte norāda uz to, ka vainīgais un cietušais atrodas tuvās personiskās attiecībās, taču pati par sevi radniecība nav saistāma ar uzticību un autoritāti.

Noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma 159.pantu vai 160.panta otro daļu nosaka tas, ka atbildība par dzimumaktu ir noteikta Krimināllikuma 159.pantā, bet atbildība par seksuāla rakstura darbībām ar vaginālo iekļūšanu cietušā ķermenī, piemēram, izmantojot kādu priekšmetu, roku pirkstus u.tml., ir noteikta Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā.

Ar [...] rajona tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11400045015 konstatēts, ka apsūdzētais, būdams pilngadīgs un atrodoties alkohola ietekmē, 2015.gada [...] vakarā, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, dzīvojamā mājā istabā, kur neviena nebija, izņemot viņu un mazgadīgo, kurš gulēja, izdarīja pret mazgadīgo seksuālo vardarbību. Apsūdzētais nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi fiziskā saskarē, zinot, ka cietušais, dzimis 2011.gada [...], nav sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu, pret viņa gribu, izmantojot mazgadīgā bezpalīdzības stāvokli, apgūlās uz matrača viņam no muguras cieši blakus zem segas. Turpinot savu noziedzīgo darbību, lietojot vardarbību, jo bērns iekliedzās un negribēja, lai viņu izģērbtu, novilka mazgadīgajam bikses un apakšbikses, atkailināja viņa dzimumorgānus, kā arī izģērbās pats, atstājot no apģērba tikai apakšbikses. Tālāk, guļot apmēram 10–15 cm attālumā no cietušā uz matrača uz sāniem, ar seju pret mazgadīgā muguru, ar rokām glāstīja mazgadīgā dzimumlocekli, anālo atvēri, visu ķermeni, ko darīja ne mazāk kā 10 minūtes, un pārstāja darīt tikai tad, kad istabā iegāja bērna vecāmāte. Cietušais, ņemot vērā viņa vecumu, nesaprata ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi, nespēja pretoties šo darbību izdarīšanai. Pirmās instances tiesa atzina, ka ar šādām darbībām apsūdzētais izdarīja Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu.

Kriminālprocess tika izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesā. Spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Ar [...] rajona tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11351016015 konstatēts, ka apsūdzētais apsūdzēts par orālu aktu un dzimumtieksmes apmierināšanu pret dabiskā veidā, kas saistīta ar vaginālu iekļūšanu cietušā ķermenī, ja tas izdarīts, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli un pret cietušā gribu, lietojot autoritāti un citādu ietekmi uz cietušo, ja tas izraisījis smagas sekas un ja tas izdarīts ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Un proti, laika posmā no 2012.gada pavasara līdz 2014.gada septembra mēnesim, izmeklēšanā precīzāk nenoskaidrotos laikos, apsūdzētais, būdams pilngadīga persona, zinot un apzinoties, ka viņa meita, dzimusi 1999.gada [...], nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, kā arī ir materiālā un citādā atkarībā no viņa, atrodoties savā kopīgajā dzīvesvietā, pirmstiesas kriminālprocesā precīzi nenoskaidrotas reizes, vismaz vienu divos mēnešos, būdams alkohola reibumā, lika savai meitai apgulties viņa gultā un aiztika viņas ķermeni, tai skaitā dzimumorgānus, kā arī iekļuva ar pirkstiem viņas vaginā, atsevišķos gadījumos lika apmierināt viņu orāli, ņemot viņa dzimumlocekli mutē. Cietusī pakļāvās apsūdzētā darbībām, jo baidījās, ka apsūdzētais var būt vardarbīgs pret viņu, kā arī baidījās, ka viņš viņu varētu izdzīt no mājas. Ar šādām savām darbībām apsūdzētais apdraudēja nepilngadīgās dzimumneaizskaramību, viņas normālu fizisku un garīgu attīstību, radīja smagu psiholoģisku traumu.

Pirmās instances tiesa atzina, ka apsūdzētais ar šādām savām darbībām izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 160.panta sestajā daļā.

Kriminālprocess tika izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesas izmeklēšanā. Spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Pirmās instances tiesa norādīja, ka apsūdzētā darbības izraisīja smagas sekas, bet, norādot noziedzīgā nodarījuma aprakstu, nav norādīts, kādas apsūdzētā darbības ir izraisījušas un kādas smagas sekas. Spriedumā norādīts, ka ar savām darbībām apsūdzētais apdraudēja nepilngadīgās dzimumneaizskaramību, viņas normālu fizisku un garīgu attīstību, radīja smagu psiholoģisku traumu. Smagas psiholoģiskās traumas radīšana neatbilst likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.panta pirmajā daļā norādītajiem kritērijiem.

Saskaņā ar likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.panta pirmo daļu atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas izraisījis smagas sekas, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā izraisīta cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām vai radīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm.

Kaut gan tiesa spriedumā norādīja, ka, nosakot soda apmēru, ņem vērā, ka saskaņā ar likuma „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, pārejas noteikumu 4.punktu, kas noteic, ka personas, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, sodāmas saskaņā ar tām Krimināllikuma normām, kuras bija spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā, ņemot vērā, ka maksimālais soda apmērs vai laiks nedrīkst pārsniegt maksimālo soda apmēru vai laiku, kāds Krimināllikumā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu ir paredzēts pēc šā likuma spēkā stāšanās dienas, tiesa nav ņēmusi vērā, ka par katru noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts pēc 2013.gada 1.aprīļa, ir nosakāms sods un

galīgais sods. Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā, ka Krimināllikuma 160.panta sestā daļa ir paredzēta tikai no 2014.gada 14.jūnija.

Pirmās instances tiesa sprieduma aprakstošā daļā norādīja: „[...] Apsūdzētais apsūdzēts par[...]” Šāds pirmās instances tiesas konstatējums atbilst attaisnojoša sprieduma aprakstošajai daļai. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmo daļu notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā tiesa sniedz pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, nevis to, par ko apsūdzētais ir apsūdzēts.

Pētot tiesu praksi, tika konstatēts, ka tiesas atšķirīgi skaidro fizisko saskari ar cietušā ķermeni, tas ir, vai pieskaršanās cietušā ķermenim caur apakšveļu, apģērbu, palagu vai segu utt. ir atzīstama par fizisko saskari. Tālāk minētajā piemērā tika risināts jautājums, vai apsūdzētā darbības kvalificējamās kā seksuālā vardarbība fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni vai kā cietušā pavešana netiklībā.

Ar [...] tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11095178214 apsūdzētais tika atzīts par vainīgu un sodīts par to, ka izdarīja sešpadsmit gadu vecumu nesasniegušas personas pavešanu netiklībā, tas ir, būdams pilngadīga persona, izdarīja seksuāla rakstura darbības bez fiziskas saskares ar cietušās ķermeni nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli, šādos apstākļos. 2014.gada [...] ap plkst. 08.00 apsūdzētais, atrodoties savā dzīvesvietā, izmantojot apstākli, ka izīrētāja vienu savu mazgadīgo bērnu pavadīja līdz skolai un dzīvojamā mājā bija palikusi tikai mazgadīgā, dzimusi 2005.gada [...], dzimumtieksmes vadīts, nolēma veikt seksuāla rakstura darbības ar šo mazgadīgo personu. Apsūdzētais, apzinoties, ka cietusī ir mazgadīga, uzturas viena visā privātmājā, tādējādi atrodas atkarīgā pozīcijā no viņa, un to, ka mazgadības dēļ nevarētu izrādīt pretestību, apzinoties, ka cietusī nespēj visā pilnībā saprast ar viņu izdarīto darbību būtību un ir aizmigusi, proti, atrodas bezpalīdzības stāvoklī, pienāca pie guļošās cietušās, kura bija apsegusies ar segu, uzgūlās viņai virsū un vairākkārtīgi izdarīja dzimumaktu imitējošas kustības. No minētām seksuāla rakstura darbībām cietusī pamodās un, būdama nobijusies, par notikušo iebilda un vairākkārtīgi izteica lūgumu pārtraukt darbības. Pēc uzstājīgo iebildumu uzklaušīšanas apsūdzētais izpildīja mazgadīgās lūgumu, pārtrauca seksuāla rakstura darbības un atstāja istabu.

Tiesā atzina, ka apsūdzētais ar seksuāla rakstura darbībām bez fiziskas saskares ar cietušās ķermeni apmierināja savu dzimumtieksmi, izmantojot mazgadīgās cietušās bezpalīdzības stāvokli, apdraudot viņas dzimumneaizskaramību, traucējot viņas normālu fizisku un garīgu attīstību, nodarot cietušajai psihisku kaitējumu ar sekām emocionālajā un uzvedības sfērā.

Tiesā atzina, ka ar šādām savām darbībām apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā.

Par pirmās instances tiesas spriedumu apelācijas protestu iesniedza [...] tiesas apgabala prokuratūras prokurors, lūdzot atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par noziedzīga nodarījuma pārkvalifikāciju no Krimināllikuma 160.panta ceturtās daļas uz Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu (*2014.gada 15.maija likuma redakcijā, kas stājās spēkā 2014.gada 14.jūnijā*).

Prokurors uzskatīja, ka Krimināllikuma 160.pantā norādītās seksuāla rakstura darbības fiziskā saskarē ar cietušās ķermeni var izpausties ne tikai kā pieskaršanās, berzēšanās, stimulācija vai kustības, imitējot dzimumaktu ar atkailinātiem dzimumorgāniem, bet arī kā citāda veida darbības, pieļaujot fizisku saskari ar cietušā ķermeni. Uzskatīja, ka nav nozīmes,

vai šāda pieskaršanās cietušās ķermenim ir bijusi caur apakšveļu, apģērbu, palagu vai segu. Svarīgi ir konstatēt, ka starp vainīgo un cietušo ir bijusi vainīgās personas apzināta un tīši vērsta darbība izmantot otras personas ķermeni, un tieši kontaktu ar šo ķermeni, un vainīgais to īsteno nolūkā, lai apmierinātu savu dzimumtieksmi. Pēc prokurora ieskata, iepriekš minētais ir konstatēts apsūdzētā darbībās, kad viņš uzgūlās virsū guļošajai cietušajai un veica dzimumaktu imitējošas kustības. Savukārt krimināltiesību normu komentāros uzskaitītie piemēri (*Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 413.lpp.*), uz kuriem spriedumā atsaukusies tiesa, nerisina katru individuālu situāciju un nav izsmēloši, turklāt jāņem vērā, ka par jaunā Krimināllikuma 160.panta redakcijā norādītām seksuāla rakstura darbībām nav izveidojusies tāda tiesu prakse, lai veidotu stabilu judikatūru.

Krimināllikuma komentāros nozieguma, kas paredzēts Krimināllikuma 160.panta pirmajā daļā, objektīvā puse raksturota kā seksuāla rakstura darbības, kas nav saistītas ar iekļūšanu cietušā ķermenī, bet gan pieļaujot fizisku saskari ar cietušā ķermeni un izmantojot otras personas ķermeni savas dzimumtieksmes apmierināšanai. Tas var izpausties, piemēram, vainīgajam ar savām intīmajām vietām veicot fizisku kontaktu ar cietušā ķermeni – vainīgajam pieskaroties ar saviem dzimumorgāniem cietušā dzimumorgāniem un berzējoties gar tiem, ievietojot dzimumlocekli starp cietušās krūtīm, cietušās gurniem vai stilbiem (kājām) un izdarot kustības, tādējādi imitējot dzimumaktu, dzimumlocekļa stimulācija vīrietim vai ārējo dzimumorgānu stimulācija sievietēm, citu erogēno zonu piespiedu stimulācija utt. (*Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 413.lpp.*).

[..] apgabaltiesa ar 2016.gada [..] spriedumu pirmās instances tiesas spriedumu atcēla par apsūdzētā darbību pārkvalificēšanu no Krimināllikuma 160.panta ceturtās daļas uz Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu.

Apelācijas instances tiesa atzina, ka apsūdzētais izdarīja seksuāla rakstura darbību nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi fiziskā saskarē ar cietušās ķermeni, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli, un to izdarīja ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu.

Apelācijas instances tiesa uzskatīja, ka pirmās instances tiesa nepamatoti pārkvalificēja apsūdzībā celtās darbības no Krimināllikuma 160.panta ceturtās daļas uz Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu, norādot, ka lietā nav pietiekami pierādījumi, ka seksuāla rakstura darbības apsūdzētais izdarīja fiziskā saskarē ar cietušās ķermeni.

Apelācijas instances tiesa atzina, ka lietā ir konstatēts, ka apsūdzētais, lai realizētu savu nodomu – apmierināt savu dzimumtieksmi –, bija izmantojis mazgadīgās cietušās ķermeni – uzgūlies virsū guļošajai cietušajai, kura bija apsegusies ar segu, un apsūdzētais veica dzimumaktu imitējošas kustības. Apelācijas instances tiesa uzskatīja, ka nav nozīmes, vai pieskaršanās cietušās ķermenim ir bijusi caur segu, palagu, apģērbu vai apakšveļu, jo šajā gadījumā ir jākonstatē, kādas bija apsūdzētā konkrētās darbības, t.i., objektīvā puse.

Apelācijas instances tiesa atzina, ka apsūdzētais savas dzimumtieksmes apmierināšanai tīši vērsa savas darbības uz cietušās ķermeni, uzgūloties virsū cietušajai un ar piebriedušu dzimumlocekli, vairākkārtīgi izdarot dzimumaktu imitējošas kustības, tādā veidā iedarbojās uz cietušās ķermeni, un ir uzskatāms, ka bijusi fiziska saskare ar cietušās ķermeni.

Apelācijas instances tiesas spriedums tika pārsūdzēts, un kasācijas instance nolēma atteikt pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu, apelācijas instances tiesas spriedums stājies spēkā.

4.Krimināllikuma 161.panta (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu) raksturojums un tiesu prakse

redakcija līdz 13.06.2014.	redakcija no 14.06.2014.
Par dzimumaktu, pederastiju, lesbiānismu vai dzimumtieksmju citādu apmierināšanu pret dabiskā veidā ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu un kura ir materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, vai ja šo nodarījumu izdarījusi pilngadīga persona.	Par dzimumakta, anāla vai orāla akta izdarīšanu vai dzimumtieksmes apmierināšanu pret dabiskā veidā vai citādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni, ja tas izdarīts <i>ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu</i> , un to izdarījusi pilngadīga persona.

Kvalificējot noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 161.pantu, svarīgi ņemt vērā, ka 1) persona, pret kuru ir vērst noziedzīgs nodarījums, labprātīgi piekrīt seksuāla rakstura darbībām; 2) cietušais var būt abu dzimumu persona; 3) noziedzīga nodarījuma subjekts ir tikai pilngadīga persona; 4) seksuāla rakstura darbības ir veiktas fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni.

Ņemot vērā katras nepilngadīgās personas individuālos attīstības aspektus, svarīgs apstāklis, kas ietekmē kvalifikāciju, ir cietušā iespējamais bezpalīdzības stāvoklis, tas ir, vai seksuāla rakstura darbības notika labprātīgi vai izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli, kad cietusī persona nav varējusi saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi vai nav varējusi pretoties, bet cietusī persona izmeklēšanā sniedz liecību, ka darbības ir notikušas labprātīgi.

Gadījumos kad ir pamats uzskatīt, ka tika izmantots cietušā bezpalīdzības stāvoklis (vecums, attīstības līmenis u.tml., tas ir, fiziskā un psihiskā stāvokļa kritēriji), nepieciešams nozīmēt ekspertīzi cietušā stāvokļa noteikšanai.

Ar [...] tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11502006815 apsūdzētais atzīts par vainīgu un notiesāts par to, ka, būdams pilngadīga persona, izdarīja orālu aktu ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu.

Pirmās instances tiesas spriedums nebija pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu konstatēts, ka 2015.gada [...] laikā no plkst.15.00 līdz plkst.18.00 apsūdzētais, būdams pilngadīgs un atrodoties alkohola ietekmē, dzīvoklī apmierināja dzimumtieksmi pret dabiskā veidā ar nepilngadīgo, dzimušu 2000.gada [...], skaidri zinot, ka viņa ir persona, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Apsūdzētais nepilngadīgās klātbūtnē kopā ar paziņu lietoja alkoholiskos dzērienus un, lai panāktu cietušās pakļāvību un nepieļautu viņas pretošanos, piedāvāja lietot alkoholiskos dzērienus. Cietusī piekrita lietot alkoholiskos dzērienus. Pēc alkoholisko dzērienu lietošanas, sēžot uz grīdas divatā ar cietušo, nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi pret dabiskā veidā, apsūdzētais

nolaida bikses un apakšbikses, atkailināja savu dzimumlocekli un pieprasīja viņu apmierināt orāli. Cietusī, nespējama pretoties prettiesiskām darbībām alkohola reibuma dēļ, paņēma mutē viņa dzimumlocekli, vienlaicīgi glāstīja ar roku, līdz viņš ejakulēja viņas mutē. Tādējādi, izmantojot nepilngadīgās bezpalīdzības stāvokli, apsūdzētais apmierināja savu dzimumtieksmi pretdabiskā veidā, izdarot orālu aktu.

Ar iepriekš norādītajām noziedzīgajām darbībām apsūdzētais apdraudēja nepilngadīgās dzimumneaizskaramību, traumējot normālu fizisko un garīgo attīstību, radot izkropļotu priekšstatu par dzimumdzīvi, nodarot morālas ciešanas, jo ar 2015.gada 29.jūlija tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinumu konstatēts, ka apsūdzētā nodarītais cietušajai radījis psiholoģisku traumu, kas izpaužas ar pēctraumas stresa simptomiem, paaugstinātu depresivitātes līmeni, suicidālām domām, seksuālu traumu un negatīvi ietekmē cietušās komunikāciju un adaptāciju apkārtējā vidē, kā arī var ietekmēt cietušās tālāku psiholoģisko, emocionālo attīstību.

Iepriekš minētās darbības pirmās instances tiesa kvalificēja saskaņā ar Krimināllikuma 161.pantu. Kriminālprocess tiesā izskatīts bez pierādījumu pārbaudes.

Kriminālprocesa likuma 499.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesa var pieņemt lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu attiecībā uz visu apsūdzību vai tās patstāvīgu daļu tikai ar nosacījumu, ka:

- 1) apsūdzētais atzīst savu vainu visā viņam izvirzītajā apsūdzībā vai attiecīgā tās daļā;
- 2) tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu;
- 3) apsūdzētais, bet obligātās aizstāvības gadījumos arī viņa aizstāvis un pārstāvis piekrīt šādas pārbaudes neizdarīšanai.

Nevar piekrist pirmās instances tiesas secinājumam, ka tiesai nav radušās šaubas par apsūdzētā vainu, kvalificējot darbības kā Krimināllikuma 161.pantā paredzēto noziedzīgu nodarījumu. Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, var kvalificēt saskaņā ar Krimināllikuma 161.pantu tikai gadījumā, ja darbības starp vainīgo un cietušo ir notikušas labprātīgi. Svarīgi ņemt vērā, ka arī cietušais piekrīt un apzinās notiekošo un saprot ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi.

Pētot tiesu nolēmumus, konstatēts, ka veidojās dažāda tiesu prakse, vērtējot starp vainīgo un cietušo notikušos vairākus seksuālo darbību gadījumus.

[...] tiesa ar 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11221082215 konstatēja, ka apsūdzētais, būdams pilngadīga persona, stājās dzimumsakaros ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu.

Noziedzīgais nodarījums izdarīts šādos apstākļos: 2015.gada marta beigās, pēcpusdienā, pirmstiesas kriminālprocesa gaitā precīzi nenoskaidrotā laikā, apsūdzētais, būdams pilngadīga persona, zinot un apzinoties, ka cietusī, dzimusi 1999.gada [...], nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, pēc abpusējas vienošanās stājās dzimumsakaros ar nepilngadīgo, proti, izdarīja ar viņu dzimumaktu. Tiesa atzina, ka ar savām darbībām apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 161.pantā.

Tiesa arī konstatēja, ka apsūdzētais 2015.gada maijā, pēcpusdienā, pirmstiesas kriminālprocesa gaitā precīzi nenoskaidrotā laikā, būdams pilngadīga persona, zinot un apzinoties, ka cietusī, dzimusi 1999.gada [...], nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, pēc abpusējas vienošanās stājās dzimumsakaros ar nepilngadīgo, proti, nelietojot izsargāšanās

līdzekļus, izdarīja ar viņu dzimumaktu. Tiesa atzina, ka ar savām darbībām apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 161.pantā.

Kriminālprocess izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesas izmeklēšanā, un tiesas spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Abus gadījumus tiesa kvalificēja atsevišķi un par katru noziedzīgu nodarījumu noteica sodu, un saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu noteica galīgo sodu pēc noziedzīgo nodarījumu kopības, daļēji saskaitot noteiktos sodus.

Savukārt ar [...] tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11270009716 konstatēts, ka apsūdzētais izdarīja seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu.

Laikā no 2016.gada septembra vidus līdz [...] apsūdzētais, būdams pilngadīgs un zinādams, ka 2002.gada [...] dzimusī cietusī nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, savā dzīvesvietā izdarīja ar viņu ne mazāk kā piecus dzimumaktus. Tiesa atzina, ka ar šādām darbībām apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 161.pantā. Kriminālprocess tiesā izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesas sēdē. Spriedums nav pārsūdzēts un ir stājies spēkā. Apsūdzētā pieci dzimumakti kvalificēti kā viens noziedzīgs nodarījums, nosakot sodu par vienu noziedzīgu nodarījumu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 23.panta pirmo daļu atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir viens nodarījums (darbība vai bezdarbība), kam ir viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, vai arī divi vai vairāki savstarpēji saistīti noziedzīgi nodarījumi, kurus aptver vainīgās personas vienots nodoms un kuri atbilst tikai viena noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm.

Katrs dzimumakts ir viens noziedzīgs nodarījums, kam ir viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Svarīgs apstāklis ir gadījumos, kad ar nelielu intervālu pēc kārtas tiek izdarīti vairāki dzimumakti, kad tas saistīts ar vainīgā vienotu nodomu, realizējot vienu atsevišķu radušos psihisko ievirzi. Bet nav pamata regulāros dzimumaktus atzīt par savstarpēji saistītiem, tāpēc tie būtu jākvalificē kā atsevišķi nodarījumi.

Saskaņā ar Krimināllikuma 23.panta trešo daļu atsevišķu turpinātu noziedzīgu nodarījumu veido vairākas savstarpēji saistītas tādas pašas noziedzīgas darbības, kas vērstas uz kopēju mērķi, ja tās aptver vainīgās personas vienots nodoms, tāpēc savā kopumā tās veido vienu noziedzīgu nodarījumu.

Vērtējot seksuāla rakstura darbības, nav pamata pieņemt un atzīt, ka regulāri veiktiem dzimumaktiem ir savstarpēja saistība, līdz ar to šādi noziedzīgi nodarījumi nevar veidot atsevišķu turpinātu noziedzīgu nodarījumu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 23.panta ceturto daļu atsevišķs ilgstošs noziedzīgs nodarījums ir nepārtraukta viena noziedzīga nodarījuma sastāva realizēšana (darbība vai bezdarbība), kas saistīta ar tai sekojošu ilgstošu to pienākumu neizpildīšanu, kurus likums ar kriminālvajāšanas piedraudējumu uzlicis vainīgajai personai.

Nav pamata arī atzīt, ka seksuāla rakstura darbības ir nepārtraukta viena noziedzīga nodarījuma sastāva realizēšana, kas saistīta ar tai sekojošu ilgstošu to pienākumu neizpildīšanu, kurus likums ar kriminālvajāšanas piedraudējumu uzlicis vainīgajai personai.

Nemot vērā iepriekš minēto, katrs dzimumakts būtu jākvalificē kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums, jo nav pamata atzīt, ka vairākiem atsevišķiem dzimumaktiem ir savstarpēja saistība. Katrs dzimumakts tiek izdarīts, realizējot atsevišķi radušos izdarītāja psihisko ievirzi.

5.Krimināllikuma 162.panta (pavešana netiklībā) raksturojums un tiesu prakse

redakcija līdz 13.06.2014.	redakcija no 14.06.2014.
(1) Par netiklu darbību izdarīšanu ar nepilngadīgo pret viņa gribu vai ja to izdarījusi pilngadīga persona.	(1) Par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas vai bezpalīdzības stāvoklī esošas personas pavešanu netiklībā, tas ir, par tādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, ja to izdarījusi pilngadīga persona vai ja tas izdarīts, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo.
(2) Par netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgo.	(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja tas izraisījis <u>smagas sekas</u> .

No 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.panta otrā daļa tika papildināta ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Tāpēc noziedzīgi nodarījumi ar mazgadīgo, kas ir izdarīti no 2014.gada 14.jūnija, kad Krimināllikuma 162.pants tika izteikts jaunā redakcijā, līdz 2015.gada 2.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu.

Krimināllikuma 162.pantā ir paredzēti divi noziedzīga nodarījuma subjekti – pilngadīga persona (arī par darbībām, ja tās nav izdarītas pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo) un 14 gadu vecumu sasniegusi persona (ja pavešana netiklībā izdarīta, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo):

- par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas vai bezpalīdzības stāvoklī esošas personas pavešanu netiklībā, tas ir, par tādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, ja to izdarījusi pilngadīga persona;
- par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pavešanu netiklībā, tas ir, par tādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, ja tas izdarīts, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo.

Svarīgs apstāklis, kas raksturo objektīvās puses darbības, ir tas, ka seksuāla rakstura darbības izdarītas bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni.

Darbības, kas raksturīgas objektīvajai pusei, var izpausties kā ciniskas sarunas par seksuālām tēmām ar cietušajiem vai viņu klātbūtnē, pornogrāfiska rakstura materiālu demonstrēšana, pamācības par pretdabiskiem dzimumkaisles apmierināšanas veidiem utt. Tā var būt savu dzimumorgānu atkailināšana un demonstrēšana vai cietušā atkailināšana, masturbēšana cietušā klātbūtnē, cietušā pamudināšana vai piespiešana veikt seksuāla rakstura darbības pret vainīgo personu; seksuāla rakstura darbību veikšana cietušo klātbūtnē; cietušo pamudināšana vai piespiešana veikt seksuāla rakstura darbības savā starpā un tml. (*Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2008.gada 16.septembra lēmums lietā Nr.SKK-476/2008, krimināllietas Nr.11100003907*) (*Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 417.lpp.*).

Ar [...] tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11094038115 tika apstiprināta prokurora un apsūdzētā vienošanās par vainas atzīšanu un sodu.

2015.gada [...] ap plkst. 16.00 apsūdzētais, būdams pilngadīgs, juridiskajam kritērijam – pieskaitāms atbilstoša persona, atrodoties pilsētas sabiedriskajā transportlīdzeklī, proti, 6.maršruta tramvajā, Rīgā, Brīvības gatvē, ieraudzījis ar seju pret sevi tramvajā sēdošo, nepārprotami un acīmredzami 16 gadus nerasniegušo cietušo, dzimušu 2003.gadā, savas dzimumtieksmes apmierināšanas nolūkā un neizslēdzot iespēju izraisīt dzimumtieksmi nepilngadīgajā, atkailināja savu dzimumlocekli un pašapmierinājās, minēto darbību laikā skatoties uz nepilngadīgo, tādējādi pievēršot meitenes uzmanību.

Pirmās instances tiesa atzina, ka apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā. Spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Ar [...] tiesas 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11817004415 konstatēts, ka apsūdzētais ir izdarījis septiņus (ar septiņiem nepilngadīgajiem) vienveidīgus noziedzīgus nodarījumus līdzīgos apstākļos.

Apsūdzētais, būdams pilngadīga persona, nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi bez fiziskas saskares ar cietušās ķermeni un nolūkā izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, nolēma intelektuāli pavest netiklībā meitenes vecumā līdz sešpadsmit gadiem. Apsūdzētais laika posmā no 2015.gada jūnija līdz 2015.gada augustam, izmantojot sakaru līdzekli – savu mobilo telefonu, atrodoties savā dzīvesvietā un darbavietā, rakstīja un sūtīja seksuāla rakstura īsziņas, tajās īpaši norādot, ka vēlas sarakstīties ar meiteni vecumā no 9 līdz 12 gadiem. Apsūdzētais, lai panāktu un tālāk izmantotu sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušu un arī mazgadīgu bērnu uzticēšanos viņam, sarakstē par sevi norādīja, ka arī ir mazgadīgs zēns. Norādītajā laikā apsūdzētais, realizējot savu noziedzīgo nodomu, izmantojot arī mobilā telefona programmu „WhatsApp”, rakstīja īsziņas par seksuāla rakstura darbību izdarīšanu sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušajai cietušajai, dzimūšai 2001.gada [...], uz viņas lietošanā esošu mobilā telefona numuru. Apsūdzētais tieši vēlējās un apzinājās, ka cietusī nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, jo savās īsziņās prasīja cietušajai norādīt savu vecumu, ko tādā veidā arī uzzināja.

Nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi bez fiziskas saskares ar cietušās ķermeni un nolūkā izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, apsūdzētais īsziņu sarakstē mudināja cietušo veikt seksuāla rakstura darbības, tajā skaitā prasot uzrakstīt, kas uzvilks mugurā, vienlaikus rakstot, ka pašam ir tikai apakšbikšītes, piedāvāja aprakstīt savas darbības, kādas veiks ar cietušo,

viņu abu pirmajā dzimumaktā. Tādā veidā apsūdzētais veica ar sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušo cietušo netiklas darbības, apmierināja savu dzimumtieksmi bez fiziskas saskares ar cietušās ķermeni un izmantojot komunikācijas tehnoloģijas, pamudināja sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušu personu iesaistīties seksuālās darbībās. Pirmās instances tiesa atzina, ka apsūdzētais izdarīja noziedzīgus nodarījumus, kas paredzēti Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā (15.05.2014. likuma redakcijā) un 162.¹pantā (15.05.2014. likuma redakcijā).

Kriminālprocess tiesā tika izskatīts bez pierādījumu pārbaudes, spriedums netika pārsūdzēts un ir stājies spēkā. Par septiņiem noziedzīgajiem nodarījumiem tiesa noteica par katru sodu un saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo un otro daļu arī galīgo sodu.

6.Krimināllikuma 162.¹panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) raksturojums un tiesu prakse

redakcija līdz 13.06.2014.	redakcija no 14.06.2014.
Par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās vai šādas personas pamudināšanu tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās neatkarīgi no veida, kādā pamudinājums izteikts, ja to izdarījusi pilngadīga persona.	Par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās vai šādas personas pamudināšanu tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās, <u>izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas vai citu saziņas veidu</u> , ja to izdarījusi pilngadīga persona.

Krimināllikuma 162.¹pants paredz divus noziedzīga nodarījuma sastāvus: 1) par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās, ja to izdarījusi pilngadīga persona; vai 2) par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās, izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas vai citu saziņas veidu, ja to izdarījusi pilngadīga persona.

No 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.¹pants ir papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Tāpēc noziedzīgi nodarījumi ar mazgadīgo, kas ir izdarīti līdz 2015.gada 1.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.¹pantu.

Pamudināšana var izpausties kā pierunāšana, solījumi, padomu došana, uzpirkšana un citas darbības, kuru mērķis ir izraisīt personā vēlēšanos iesaistīties seksuālās darbībās vai tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās (*Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). U.Krastiņš, V.Liholaja. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 419.lpp.*).

Pētot tiesu praksi, ir konstatēts, ka netiek nodalīti divi atsevišķi un nesaistīti Krimināllikuma 162.¹pantā paredzēti noziedzīga nodarījuma sastāvi.

[..] tiesa ar 2016.gada [..] spriedumu krimināllietā Nr.11905001516 konstatēja, ka apsūdzētais, būdams pilngadīgs, pamudināja mazgadīgu personu iesaistīties seksuālās darbībās, izmantojot *citū saziņas veidu*.

2016.gada [...] ap plkst.13.00 mazgadīgā, dzimusi 2007.gada [...], gāja mājās no skolas, kad uz ielas pie viņas pienāca viņai nepazīstams apsūdzētais. Apsūdzētais, būdams pilngadīgs, nolūkā apmierināt savas dzimumtieksmes, apzinoties, ka cietusī ir mazgadīga, tas ir, nav sasniegusi 14 gadu vecumu, izmantojot citu saziņas veidu, tas ir, tieši uzrunājot cietušo, piedāvāja meitenei izģērbties un parādīt atkailinātas krūtis, par to solot samaksāt naudu, tādējādi pamudinot mazgadīgo iesaistīties seksuālās darbībās, kam cietusī nepiekrita. Pēc neilga laika, braucot pa ielu, apsūdzētais atkal ievēroja mazgadīgu cietušo un, apturot automašīnu, piegāja pie meitenes un atkārtoti izteica savu piedāvājumu, pamudinot mazgadīgo iesaistīties seksuālās darbībās un parādīt atkailinātas krūtis, kam cietusī nepiekrita.

Pirmās instances tiesa atzina, ka apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 162.¹panta otrajā daļā. Kriminālprocess tiesā izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesas sēdē. Spriedums nav pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Diskutabls jautājums, vai, aprakstot noziedzīgu nodarījumu, nebija pamata norādīt, ka apsūdzētais, uzrunājot cietušo, izmantoja *citu saziņas veidu*, jo saziņas veidi ir attiecināmi uz pamudinājumu satikties. Par sešpadsmit gadu vecumu nenasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās, ja to izdarījusi pilngadīga persona, uzrunājot to, ir izdarīts Krimināllikuma 162.¹pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums.

[...] tiesa ar 2016.gada [...] spriedumu krimināllietā Nr.11089090515 konstatēja, ka apsūdzētais, būdams pilngadīga persona, pamudināja sešpadsmit gadus nenasniegušu personu iesaistīties seksuālās darbībās, izmantojot citu saziņas veidu, proti: 2015.gada [...] ap plkst. 16.30, atrodoties pie ēkas [...], Rīgā, nolūkā veikt seksuālas darbības ar sešpadsmit gadus nenasniegušu personu, piegāja pie viņam agrāk nepazīstamas mazgadīgās, dzimušas 2003.gada [...], un piedāvāja par samaksu 200 *euro* veikt ar viņu seksuālas darbības – skūpstīt un glāstīt cietušo, šādā veidā pamudinot mazgadīgo iesaistīties seksuālās darbībās, taču cietusī tam nepiekrita un no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas aizskrēja.

Pirmās instances tiesa atzina, ka apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 162.¹pantā. Kriminālprocess tiesā izskatīts bez pierādījumu pārbaudes tiesas sēdē. Spriedums nav pārsūdzēts un ir stājies spēkā.

Pirmās instances tiesa pareizi apsūdzētā darbības kvalificēja saskaņā ar Krimināllikuma 162.¹pantu, jo tikai ar 2015.gada 12.novembra likumu, kurš ir spēkā no 2015.gada 2.decembra, Krimināllikuma 162.¹pants papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Pirmās instances tiesai nebija pamata, aprakstot noziedzīgu nodarījumu, norādīt, ka apsūdzētais, uzrunājot cietušo, izmantoja citu saziņas veidu, jo saziņas veidi ir attiecināmi uz pamudinājumu satikties.

7.Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162.¹panta pētījumā analizēto daļu sankcijās paredzētie sodi

Pētījumā attiecībā uz soda noteikšanu kopumā analizēti nolēmumi 153 lietās, kurās nolēmumi stājušies spēkā. No tām 8 lietās personai bija celta apsūdzība par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 37 lietās – par Krimināllikuma 160.panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā vai sestajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 57 lietās – par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 45 lietās – par

Krimināllikuma 162.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 6 lietās – par Krimināllikuma 162.¹pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantā (likuma redakcijā no 2013.gada 1.aprīļa) sniegto noziedzīgo nodarījumu klasifikāciju mazāk smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par trim gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par astoņiem gadiem (panta trešā daļa), smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem (panta ceturtā daļa), savukārt sevišķi smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem, vai mūža ieslodzījums (panta piektā daļa).

Saskaņā ar 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” Pārejas noteikumu 4.punktu personas, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, sodāmas saskaņā ar tām Krimināllikuma normām, kuras bija spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā, ņemot vērā, ka maksimālais soda apmērs vai laiks nedrīkst pārsniegt maksimālo soda apmēru vai laiku, kāds Krimināllikumā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu ir paredzēts pēc šā likuma spēkā stāšanās dienas, savukārt Pārejas noteikumu 6.punkts noteic, ka, ja par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu Krimināllikumā pēc šā likuma spēkā stāšanās dienas paredzēta zemāka brīvības atņemšanas soda minimālā robeža, tiesa to ņem vērā, nosakot brīvības atņemšanas sodu. Papildus šā likuma Pārejas noteikumu 5.punkts noteic, ka personas, kuras līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, kas kvalificējami kā noziedzīgu nodarījumu atkārtotība, saucamas pie kriminālatbildības un sodāmas par katru noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar tām Krimināllikuma normām, kuras bija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā, bez kvalificējošās pazīmes – atkārtotība. Šādos gadījumos, nosakot sodu saskaņā ar Krimināllikuma 50.pantu pēc šā likuma spēkā stāšanās dienas, maksimālais soda apmērs vai laiks nedrīkst pārsniegt maksimālo soda apmēru vai laiku, kāds Krimināllikumā par atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu bija paredzēts noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā.

Līdz 2013.gada 31.martam saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantu mazāk smags noziegums bija tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem, bet ne ilgāku par pieciem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem (panta trešā daļa), smags noziegums bija tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par desmit gadiem (panta ceturtā daļa), savukārt sevišķi smags noziegums bija tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par desmit gadiem, vai mūža ieslodzījums (panta piektā daļa).

Par Krimināllikuma 159.panta otrajā daļā ietverto noziegumu paredzēts mūža ieslodzījums vai brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz 20 gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Savukārt par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā

ietverto noziegumu paredzēts mūža ieslodzījums vai brīvības atņemšana uz laiku no desmit līdz 20 gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem.

Par Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā ietverto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Par Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā ietverto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Par Krimināllikuma 160.panta piektajā daļā ietverto noziegumu paredzēts mūža ieslodzījums vai brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz divdesmit gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Par Krimināllikuma 160.panta sestajā daļā ietverto noziegumu paredzēts mūža ieslodzījums vai brīvības atņemšana uz laiku no desmit līdz divdesmit gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem.

Ņemot vērā iepriekšminēto, tiesai nav jāpamato soda veids, bet ir jāpamato tikai soda mērs.

Par Krimināllikuma 161.pantā ietverto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem vai īslaicīga brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, vai naudas sods un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem.

Par Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem vai īslaicīga brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, vai naudas sods un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Par Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz septiņiem gadiem un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem.

Par Krimināllikuma 162.¹panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz četriem gadiem vai īslaicīga brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, vai naudas sods un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem. Par Krimināllikuma 162.¹panta otrajā daļā paredzēto noziegumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem vai īslaicīga brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, vai naudas sods un probācijas uzraudzība uz laiku līdz pieciem gadiem.

Aktuālo redakciju sodi

Pants un tā daļa	Pamatsods	Papildsods	NN klasifikācija
KL 159.p. 2.d.	Mūža ieslodzījums Brīvības atņemšana (no 5 līdz 20 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Sevišķi smags noziegums
KL 159.p. 3.d.	Mūža ieslodzījums Brīvības atņemšana (no 10 līdz 20 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Sevišķi smags noziegums
KL 160.p. 3.d.	Brīvības atņemšana (no 3 līdz 12 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Sevišķi smags noziegums
KL 160.p. 4.d.	Brīvības atņemšana (no 5 līdz 15 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Sevišķi smags noziegums
KL 160.p. 5.d.	Mūža ieslodzījums Brīvības atņemšana (no 5 līdz 20 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Sevišķi smags noziegums
KL 160.p. 6.d.	Mūža ieslodzījums	Probācijas uzraudzība	Sevišķi smags

	Brīvības atņemšana (no 10 līdz 20 gadiem)	līdz 5 gadiem	noziegums
KL 161.p.	Brīvības atņemšana (līdz 5 gadiem) Īslaicīga brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Smags noziegums
KL 162.p. 1.d.	Brīvības atņemšana (līdz 5 gadiem) Īslaicīga brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Smags noziegums
KL 162.p. 2.d.	Brīvības atņemšana (līdz 7 gadiem)	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Smags noziegums
KL 162. ¹ p. 1.d.	Brīvības atņemšana (līdz 4 gadiem) Īslaicīga brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Smags noziegums
KL 162. ¹ p. 2.d.	Brīvības atņemšana (līdz 5 gadiem) Īslaicīga brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Probācijas uzraudzība līdz 5 gadiem	Smags noziegums

Pētījumā analizētie tiesu nolēmumi attiecas arī uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti laikā, kad šajās tiesību normās bija paredzēti citi soda veidi un to mēri, proti, papildsods – probācijas uzraudzība – līdz 2015.gada 1.decembrim bija paredzēts uz laiku līdz trīs gadiem, vai vēl iepriekš bija paredzēta policijas kontrole, par atsevišķiem noziegumiem nebija paredzēts mūža ieslodzījums, bija zemāki brīvības atņemšanas soda maksimālie termiņi, par atsevišķiem noziegumiem papildsods – probācijas uzraudzība – bija piemērojams alternatīvi. Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā ietvertā pazīme, ka noziegums izdarīts pret nepilngadīgo, līdz 2014.gada 13.jūnijam bija paredzēta Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā. Šobrīd Krimināllikuma 162.pantā paredzētas darbības bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni, līdz 2014.gada 13.jūnijam pants iekļāva arī darbības fiziskā saskarē, kas no 2014.gada 14.jūnija paredzētas Krimināllikuma 161.pantā.

8.Soda noteikšanas vispārīgie principi

Soda noteikšanas vispārīgie principi ir paredzēti Krimināllikuma 46.pantā. Saskaņā ar šā panta pirmo daļu sodu nosaka tādā apmērā, kādu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu paredz šā likuma sevišķās daļas attiecīgā panta sankcija, ievērojot šā likuma vispārīgās daļas noteikumus. Panta otrā daļa paredz, ka, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību, savukārt panta trešā daļa attiecas uz soda mēru, proti, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā sniegts atbildību mīkstinošo apstākļu uzskaitījums. Tiesību doktrīnā atzīts, ka no Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā ietvertās norādes „par atbildību mīkstinošiem atzīstami šādi apstākļi” izriet, ka, konstatējot tajā norādītos apstākļus, tie obligāti atzīstami par atbildību mīkstinošiem (*sk. U.Krastiņš, V.Liholaja. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 204.lpp., 208.lpp.*).

Papildus Krimināllikuma 47.panta otrā daļa noteic, ka, nosakot sodu, par atbildību mīkstinošu apstākli var atzīt arī citu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu saistītu apstākli, kurš šajā likumā nav paredzēts. Tiesu praksē visbiežāk saskaņā ar šo panta daļu tiesas par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli atzīst to, ka apsūdzētais ir atzinis vainu un izdarīto nožēlojis. Savukārt Krimināllikuma 48.panta pirmajā daļā ir uzskaitīti apstākļi, kurus tiesa var atzīt par atbildību pastiprinošiem. Panta otrajā daļā iekļauta atruna, ka, ievērojot noziedzīgā nodarījuma raksturu, var neatzīt par atbildību pastiprinošu jebkuru no šā panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem. Turklāt no panta ceturtās daļas izriet, ka par atbildību pastiprinošu apstākli nav atzīstams tāds apstāklis, kurš šajā likumā paredzēts kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme.

Raksturojot sodu piemērošanas praksi lietās par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162., 162.¹pantā paredzētajiem noziegumiem, to varētu apzīmēt kā stabilu, tiesas izvērtē soda veidu un soda mēru ietekmējošos apstākļus, tiesas ņem vērā nozieguma ilgumu, cietušo skaitu, vienlaikus konstatējams, ka tiek pieļautas vienveidīgas kļūdas, motivējot soda veida izvēli, ja panta sankcijā ir paredzēti alternatīvi sodi, nosacītas notiesāšanas gadījumā –likumam atbilstošu motīvu trūkums. Tāpat konstatējamas atsevišķas nepilnības, izvērtējot soda mēru.

Nosakot sodu, tiesas izvērtē Krimināllikuma 35.pantā noteiktos soda mērķus, cietušajiem nodarīto kaitējumu, tostarp piespriežamā soda veida un mēra, kā arī tā izpildes nosacījumu izvēli lielā mērā ietekmē ziņas par apsūdzēto personību (iepriekšēja saukšana pie kriminālatbildības, sodāmību esamība vai neesamība, strādāšana, pozitīvais raksturojums). Tiek ņemta vērā apgādājamo esamība, veselības stāvoklis, pārciestās operācijas, gaidāmais ģimenes pieaugums, tas, ka apsūdzētais nesastāv narkologa vai psihiatra uzskaitē utt.

9.Soda veida izvēle un tā pamatošana, nosakot sodu par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162.¹panta attiecīgajās daļās paredzētajiem noziegumiem

Krimināllikuma 36.panta pirmajā daļā ir norādīti pamatsodi, kurus var piespriest personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, proti, brīvības atņemšanu, piespiedu darbu un naudas sodu.

Sodi uzskaitīti secībā, pārejot no smagākā soda veida uz vieglākiem sodiem (*U.Krastiņš, V.Liholaja. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 177.lpp.*).

Saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību. Augstākā tiesa 2015.gada 29.maija lēmumā lietā Nr.SKK-280/2015 (11089095610) norādīja, ka minētais soda veidu ietekmējošo apstākļu uzskaitījums ir izsmeļošs un paplašināti nav tulkojams. Izvērtējot soda veidu, tiesas ņem vērā gan faktus, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu un ar to radīto kaitējumu, gan apsūdzēta personību raksturojošās ziņas. Tomēr secināms, ka apsūdzēto personību raksturojošām ziņām bieži vien tiek piešķirta lielāka nozīme. Visbiežāk apsūdzētie iepriekš nav saukti pie kriminālatbildības vai juridiski ir nesodīti, visbiežāk nav saukti pie administratīvās atbildības, nesastāv uzskaitēs sakarā ar personības īpatnībām, tiek raksturoti neitrāli vai pozitīvi, daļai nav patstāvīgu ienākumu, nav precējušies, apgādājamo personu nav.

Kā jau norādīts iepriekš, Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā kā vienīgais pamatsoda veids ir paredzēta brīvības atņemšana (tostarp mūža ieslodzījums, kurš gan nevienā no apskatītajām lietām nav noteikts), līdz ar to tiesai atsevišķi nebija jāizvēlas un jāvērtē Krimināllikuma 46.pantā noteiktie apstākļi, lai izšķirtos par kādu soda veidu.

Tiesas, nosakot brīvības atņemšanas soda mēru, visumā ņem vērā nozieguma ilgumu.

10.Krimināllikuma 159.panta otrā un trešā daļa

Apkopojumā izpētīti nolēmumi 3 krimināllietās 2014.gadā, 2015.gadā – 1 krimināllietā, bet 2016.gadā – 5 krimināllietās, kurās personai bija celta apsūdzība par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu (2014.gadā vienā lietā persona apelācijas instances tiesā attaisnota, savukārt 2016.gadā – vienā lietā, kur apsūdzība bija celta par Krimināllikuma 15.panta ceturtajā daļā un 159.panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, persona atzīta par vainīgu un sodīta par Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu), kā arī nolēmumi divās lietās 2015.gadā, kurā personai bija celta apsūdzība par Krimināllikuma 159.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu. Tikai vienā lietā (2015.gadā) lieta iztiesāta, neizdarot pierādījumu pārbaudi, kā arī vienā lietā tiesa apstiprināja starp prokuroru un apsūdzēto pirmstiesas kriminālprocesā noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, visās pārējās lietās iztiesāšanā tika veikta pierādījumu pārbaude.

Šajās lietās apsūdzētajiem noteikts brīvības atņemšanas sods no 7 gadiem līdz 12 gadiem.

Brīvības atņemšanas ilgums	Notiesāto skaits
Brīvības atņemšana uz 6 gadiem	2*
Brīvības atņemšana uz 7 gadiem	2**
Brīvības atņemšana uz 10 gadiem	2
Brīvības atņemšana uz 11 gadiem	2
Brīvības atņemšana uz 12 gadiem	1

* persona atzīta par vainīgu un sodīta par Krimināllikuma 159.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu.

** 1 persona apelācijas instances tiesā atzīta par nevainīgu un attaisnota.

11.Krimināllikuma 160.panta trešā, ceturtā, piektā un sestā daļa

Apkopojumā izpētīti nolēmumi 10 krimināllietās 2014.gadā, 2015.gadā – 16 krimināllietās, bet 2016.gadā – 10 krimināllietās, kurās personas atzītas par vainīgām un sodītas Krimināllikuma 160.panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā vai sestajā daļā paredzētajos noziegumos. 2015.gadā viena persona, kurai bija celta apsūdzība pēc Krimināllikuma 160.panta trešās daļas, atzīta par vainīgu un sodīta pēc Krimināllikuma 162.panta otrās daļas, 2016.gadā divās lietās personas atzītas par vainīgām Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un no soda atbrīvotas, piemērojot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli. Tikai 10 gadījumos kriminālieta iztiesāta, neizdarot pierādījumu pārbaudi, kā arī vienā lietā tiesa apstiprināja starp prokuroru un apsūdzēto pirmstiesas kriminālprocesā noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, vienā lietā tiesa apstiprināja vienošanos starp prokuroru un apsūdzēto, kas bija noslēgta līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai, visās pārējās lietās iztiesāšanā tika veikta pierādījumu pārbaude.

Brīvības atņemšanas sods nosacīti noteikts 2 apsūdzētajiem (abi bija nepilngadīgi). Vienā lietā par diviem Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā paredzētiem noziegumiem tiesa atzina par iespējamu piemērojot Krimināllikuma 49.panta otro daļu, ievērojot, ka vainīgais bija nepilngadīgs, piemērot piespiedu darbu uz 140 stundām un probācijas uzraudzību uz 1 gadu par katru no noziegumiem, galīgo sodu saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu nosakot piespiedu darbu uz 250 stundām un probācijas uzraudzību uz 1 gadu 6 mēnešiem.

KL 160.panta daļa	Brīvības atņemšanas ilgums	Notiesāto skaits
Otrā daļa*	No 3** gadiem līdz 5 gadiem 9 mēnešiem	3
Trešā daļa	No 1*** gada līdz 9 gadiem	8^
	No 10 gadiem līdz 15 gadiem	9
Ceturtā daļa	No 5 gadiem līdz 6 gadiem	8
	No 7 gadiem 6 mēnešiem līdz 9 gadiem	2
Piektā daļa		
Sestā daļa	No 1 gada 10 mēnešiem līdz 6 gadiem	2^^
	No 10 gadiem līdz 12 gadiem	2

* Likuma redakcijā līdz 2014.gada 13.jūnijam pazīme – nepilngadīgais – bija iekļauta Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā.

** Nosakot sodu, piemēroti Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumi.

^ 3 noziegumus izdarīja nepilngadīgie, 2 gadījumos piemēroti Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumi.

*** Nosakot sodu, piemēroti Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumi, kā arī noziegumu izdarīja nepilngadīgais.

^^ Noziegumus izdarīja nepilngadīgie.

12.Krimināllikuma 161.pants

Apkopojumā izpētīti nolēmumi 14 krimināllietās 2014.gadā, 2015.gadā – 24 krimināllietās, bet 2016.gadā – 19 krimināllietās, kurās persona atzīta par vainīgu un sodīta Krimināllikuma 161.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Tikai vienā lietā apsūdzība celta sievietei.

8 krimināllietās tiesas apstiprināja starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, 5 krimināllietās veikta pierādījumu pārbaude, savukārt 42 lietās tiesa pieņēma lēmumu neizdarīt pierādījumu pārbaudi, 2 lietās kriminālprocess izbeigts.

Soda veids	Notiesāto skaits
Brīvības atņemšana*	21
Piespiedu darbs	37
Naudas sods	0

*Tostarp īslaicīga brīvības atņemšana noteikta 2 apsūdzētajiem, turklāt brīvības atņemšanas sods nosacīti noteikts 12 apsūdzētajiem. Maksimālais piemērotais brīvības atņemšanas sods ir brīvības atņemšana uz trīs gadiem.

Daudz biežāk par šajā pantā paredzēto noziegumu tiesa piemēroja piespiedu darbu, nav piemērots tāds sods kā naudas sods.

Piespiedu darbs

Soda mērs	Notiesāto skaits
Piespiedu darbs no 40 līdz 100 stundām	16
Piespiedu darbs no 101 stundas līdz 150 stundām	6
Piespiedu darbs no 151 stundas līdz 200 stundām	12
Piespiedu darbs no 201 stundas līdz 260 stundām	3

13.Krimināllikuma 162.pants

Apkopojumā izpētīti nolēmumi 24 krimināllietās 2014.gadā, 2015.gadā – 11 krimināllietās (2 lietās kriminālprocesi izbeigti un apsūdzētie atbrīvoti no kriminālatbildības sakarā ar izlīgumu), bet 2016.gadā – 10 krimināllietās, kurās persona atzīta par vainīgu un sodīta Krimināllikuma 162.panta pirmajā un otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā.

Soda veids	Notiesāto skaits
------------	------------------

Brīvības atņemšana*	37
Piespiedu darbs	6
Naudas sods	1

* Brīvības atņemšanas sods nosacīti noteikts 16 apsūdzētajiem.

22 lietās tiesa nolēma neizdarīt pierādījumu pārbaudi, savukārt 4 lietās tiesa apstiprināja pirmstiesas kriminālprocesā starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu.

Ar 2014.gada 15.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 14.jūnijā, Krimināllikuma 162.pants izteikts jaunā redakcijā, tā otrās daļas sankcijā kā vienīgais pamatsods ir paredzēta brīvības atņemšana. Līdz minētajiem grozījumiem par Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu kā pamatsodu varēja piemērot arī īslaicīgu brīvības atņemšanu, piespiedu darbu, naudas sodu. Pētījumā analizētie nolēmumi attiecas arī uz noziegumiem, kas izdarīti vēl pirms minēto grozījumu spēkā stāšanās.

14.Krimināllikuma 162.¹pants

Apkopojumā izpētīti nolēmumi 6 krimināllietās 2016.gadā, kurās persona atzīta par vainīgu un sodīta par Krimināllikuma 162.¹panta pirmajā un otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu.

Soda veids	Notiesāto skaits
Brīvības atņemšana*	3
Piespiedu darbs	3

*Tostarp īslaicīga brīvības atņemšana noteikta 2 apsūdzētajiem, turklāt brīvības atņemšanas sods nosacīti noteikts 1 apsūdzētajam. Maksimālais piemērotais brīvības atņemšanas sods ir brīvības atņemšana uz 10 mēnešiem. Piecās lietās tiesa nolēma neizdarīt pierādījumu pārbaudi, savukārt vienā lietā tiesa apstiprināja pirmstiesas kriminālprocesā starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu.

Krimināllikuma 46.pantā paredzēti soda noteikšanas vispārīgie principi. Nosakot sodu, tiesas ievēro Krimināllikuma 46.panta otrajā un trešajā daļā noteikto, nodalot apstākļus, kas attiecas uz soda veida un soda mēra izvēli, tomēr ne visos gadījumos tiesas, izvērtējot apsūdzētajam nosakāmo sodu, atsevišķi motivē soda veida un mēru ietekmējošos apstākļus, kā arī nenorāda konkrētas Krimināllikuma 46.panta daļas. Piemēram, Daugavpils tiesas 2015.gada 27.oktobra spriedumā lietā Nr.11181155914 vispārīgi norādīts, ka, nosakot sodu apsūdzētajam, tiesas saskaņā ar Krimināllikuma 46.pantu ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, apsūdzētā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Šāds formulējums iekļauts arī Tukuma rajona tiesas 2014.gada 29.aprīļa spriedumā lietā Nr.11390063713.

Krimināllikuma 161., 162. un 162.¹panta sankcijā ir paredzēti alternatīvi pamatsodi, līdz ar to, tiesai, izvēloties piemērojamo, jāsniedz tā piemērošanas pamatotība.

Izvēloties brīvības atņemšanu kā soda veidu, tiesas visbiežāk norādīja uz noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, t.i., ka darbības veiktas vairākkārt, ka soda mērķi iespējams konkrētā gadījumā sasniegt, tikai nosakot (reālu) brīvības atņemšanas sodu, jauns noziedzīgs nodarījums izdarīts neizciesta pamatsoda un papildsoda laikā, ka noziedzīgā

nodarījuma rezultātā personai, kura nozieguma brīdī bija uzskatāma par bērnu, iestājusies grūtniecība, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts tiesas noteiktajā pārbaudes laikā, ka alternatīvie sodi – piespiedu darbs un naudas sods – neatbilst noziedzīgā nodarījuma smagumam un apsūdzētā personībai, tie nevar nodrošināt soda mērķa sasniegšanu.

Kā jau norādīts iepriekš, brīvības atņemšanas sods ir bargākais no soda veidiem. Analizējot tiesu nolēmumus, redzams, ka atsevišķos gadījumos tiesas brīvības atņemšanas soda veida izvēli pamato ar to, ka piespiedu darbs nav piemērojams, jo iepriekš noteikts šāds soda veids nav pildīts, jo apsūdzētais ir invalīds, jo nav piemērojams naudas sods, tā kā apsūdzētajam varētu būt grūti to samaksāt. Taču minētie apstākļi atbilstoši Krimināllikuma 46.panta otrajai daļai nav ņemami vērā pie soda veida izvēles, bet gan pie soda mēra izvēles.

Jelgavas tiesa 2016.gada [..] spriedumā lietā Nr.11221082215 personas apsūdzībā par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu atzina, ka, ņemot vērā noziedzīgu nodarījumu raksturu, to izdarīšanas apstākļus, radīto kaitējumu, apsūdzētā personību un viņa attieksmi pret izdarīto, atbildību mīkstinošus un pastiprinošus apstākļus, tiesa uzskata, ka, lai apsūdzētais pildītu likumus un turpmāk atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, soda mērķa sasniegšanai viņam nosakāms sods – īslaicīgas brīvības atņemšanas veidā, piemērojot papildsodu – probācijas uzraudzību. Tiesa uzskatīja, ka sodu piespiedu darba veidā noteikt nav lietderīgi, jo apsūdzētais, iepriekš būdams notiesāts ar sodu piespiedu darbu veidā, to nepildīja. Savukārt uzlikt sodu naudas soda veidā nav iespējams, jo darba tiesiskās attiecības juridiski nav noformētas. Atzīmējams, ka konkrētā lietā tiesa nepamatoti, nosakot soda veidu, norādījusi uz atbildību mīkstinošiem un atbildību pastiprinošiem apstākļiem, turklāt tiesa Krimināllikumā bargākā soda – brīvības atņemšana – piemērošanu motivējusi ar apstākļiem, kas neizriet no Krimināllikuma 46.panta otrās daļas un nav ņemami vērā, izvēloties soda veidu, proti, juridiski noslēgta darba līguma neesamību un iepriekš piespriedu piespiedu darbu, ko apsūdzētais nav izcietis, nevis tiesas pārliecību par brīvības atņemšanas sodu kā piemērotāko sodu, kas sasniedz soda mērķi.

Savukārt Rēzeknes tiesa 2015.gada [..] spriedumā lietā Nr.11903003514 personas apsūdzībā par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu atzina, ka, ņemot vērā apsūdzētā materiālo un veselības stāvokli, kā arī ievērojot izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu, kaitīgumu un arī iestājušās sekas, apsūdzētajam nav iespējams piemērot Krimināllikuma 161.panta sankcijā paredzētos alternatīvos ar brīvības atņemšanu nesaistītus sodus, tāpēc apsūdzētajam ir nosakāms brīvības atņemšanas sods. Tālāk tiesa norādīja, ka apsūdzētais ar savām noziedzīgām darbībām ir radījis kaitīgas sekas cietušās psihei, izkropļojot tās priekšstatus par dzimumdzīvi. Tāpat ir ņemams vērā, ka apsūdzētā darbību rezultātā ir piedzimis bērns, kurš nelabvēlīgu sadzīves apstākļu un nepilnvērtīgas aprūpes dēļ jau atrodas ārpusģimenes aprūpē. Tādējādi tiesa līdztekus Krimināllikuma 46.panta otrās daļas nosacījumiem soda izvēli pamatojusi arī ar apstākļiem, kas likumā nav paredzēti.

Cēsu rajona tiesa 2015.gada [..] spriedumā lietā Nr.11400074614 atzina, ka apsūdzētajam par Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu nosakāms brīvības atņemšanas sods, jo, ievērojot apsūdzētā vecumu (70 gadi), ienākumus (63 *euro* mēnesī), kas ir zem iztikas minimuma robežas, izvērtējot Valsts probācijas dienesta izvērtēšanas ziņojumā fiksēto informāciju, nav iespējams piemērot likumā paredzēto piespiedu darbu vai naudas sodu.

Analizējot tiesu nolēmums, redzams, ka virknē gadījumu tiesas, nosakot soda veidu un piemērojot apsūdzētajam nosakāmo soda veidu, atzīst, ka apsūdzētajam nosakāms piespiedu darbs, jo naudas soda izpildi apgrūtinātu apsūdzētā materiālais stāvoklis.

Cēsu rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11400067614 atzina, ka, ņemot vērā, ka apsūdzētais agrāk nav tiesāts, nav ziņu par citiem viņa izdarītiem likumpārkāpumiem, viņam nav piemērojams likumā paredzētais bargākais sods, tas ir, brīvības atņemšana, bet sodu iespējams noteikt piespiedu darba veidā. Apsūdzētais nav norādījis uz tādiem apstākļiem, kas ierobežotu viņa iespējas izciest šādu sodu. Naudas sods nav piemērojams, jo šāda soda piemērošanu izslēdz apsūdzētā materiālais stāvoklis. Šāda pati motivācija rodama arī Cēsu rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400053015. Analizējot apsūdzētā personību, tiesa gan norādīja, ka viņš strādā algotu darbu.

Saldus rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11360037714 atzina, ka nolūkā atturēt apsūdzēto no jauniem likumpārkāpumiem, viņam piemērojams Krimināllikuma 161.panta sankcijā paredzētais sods, taču nav nepieciešama apsūdzētā reāla izolācija no sabiedrības un viņš sodāms ar piespiedu darbu sabiedrības labā Valsts probācijas dienesta noteiktos darbos dzīvesvietas apvidū brīvajā laikā un bez atlīdzības. Šāds sods būs samērīgs noziedzīgajam nodarījumam un dos ieguldījumu arī sabiedrības labā. Savukārt alternatīvā naudas soda piemērošana nav mērķtiecīga, jo apsūdzētā materiālais stāvoklis liegtu viņam nomaksāt sodu, un šāda sprieduma izpilde būtu apgrūtināta. Šāda pati motivācija rodama Saldus rajona tiesas 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11360033513, kā arī Saldus rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11360008715. Pēdējā lietā apsūdzētajam bija algots darbs, un viņš norādīja, ka pats spēj sevi materiāli nodrošināt.

Daugavpils tiesas 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11181092214 tiesa atzina, ka vieglākais soda veids – naudas sods – apsūdzētajam nav piemērojams, jo mantiskā stāvokļa dēļ apsūdzētais to samaksāt nav spējīgs, bet ar brīvības atņemšanu saistītais sods būtu pārāk bargs. Šāds secinājums izdarīts arī citā Daugavpils tiesas 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11181092214.

Arī Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2015.gada [...] spriedumā, piemērojot piespiedu darbu, norādīja, ka, nosakot soda veidu, ņem vērā arī apsūdzētā materiālo stāvokli, to, ka apsūdzētais strādā pagaidu darbus un saņem minimālo darba algu.

Ventspils tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11151024416 atzina, ka, lemjot jautājumu par soda noteikšanu apsūdzētajam, tiesa uzskata, ka lietā nav iegūti tādi apsūdzēto personību negatīvi raksturojoši pierādījumi, kas liecinātu, ka apsūdzētais ir tik sabiedriski bīstams, ka viņam nosakāms panta sankcijā paredzētais smagākais soda veids – brīvības atņemšana – un ka tikai šāds soda veids spētu korigēt viņa uzvedību. Ņemot vērā to, ka apsūdzētais pastāvīgu algotu darbu nestrādā, sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu nav nosakāms arī naudas soda veidā, jo tiesai ir pamatotas šaubas, ka līdzekļu trūkums liegs apsūdzētajam iespēju izpildīt šo sodu un līdz ar to netiks sasniegts likumā definētais soda mērķis. Tiesa atzina, ka apsūdzētajam piemērojams piespiedu darbs.

Arī Madonas rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11300016114, secinot, ka nav lietderīgi piemērot brīvības atņemšanas sodu, turpinājumā norādīja, ka, izvērtējot apsūdzētā mantisko stāvokli, nav piemērojams naudas sods, jo apsūdzētajam jāsedz kompensācijas pieteikums. Turklāt apsūdzētajam būs jārupējas par bērnu, jāapgādā gan viņš, gan bērna māte. Šis apstāklis liedz vainīgajam likumā noteiktajā laikā un apmērā samaksāt naudas sodu. Tiesa atzina, ka apsūdzētais sodāms ar piespiedu darbu. Citā Madonas rajona

tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11300032214 norādīts, ka, ņemot vērā, ka apsūdzētais ir nesodīts, savu vainu vaļsirdīgi atzīst, izdarīto nožēlo, viņš sodāms ar tādu sodu, kas nav saistāms ar brīvības atņemšanu. Naudas sods apsūdzētajam nav nosakāms, jo viņš algotu darbu nestrādā, ienākumu viņam nav, un tie nav paredzami arī nākotnē, līdz ar to apsūdzētajam nav iespēju tiesas noteiktajā apmērā un likumā paredzētajā laikā šādu sodu izciest. Tiesa kā atbilstošāko sodu šajā gadījumā atzīst piespiedu darbu, jo šis sods gan labo un disciplinē vainīgo, gan arī dod zināmu labumu sabiedrībai. Apsūdzētais tiesai paskaidroja, ka viņš ir darbspējīgs.

Valkas rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11140041014 atzina, ka apsūdzētajam par Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu piemērojams piespiedu darbs, jo viņa mantiskais stāvoklis nav piemērots naudas soda noteikšanai.

Saskaņā ar Krimināllikuma 41.panta otro daļu vainīgā mantiskais stāvoklis tiek ņemts vērā, nosakot naudas soda kā pamatsoda apmēru. Augstākā tiesa jau 2015.gada 29.maija lēmumā lietā Nr.SKK-280/2015 (11089095610) norādīja, ka vainīgā mantiskais stāvoklis tiek ņemts vērā, nosakot naudas soda kā pamatsoda apmēru, taču tas nevar būt par kritēriju soda veida izvēlē. Nosakot vainīgajam soda veidu, jāievēro Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā norādītie soda veidu ietekmējošie apstākļi, un tikai tad, kad tiesa, pamatojoties uz šiem apstākļiem, atzinusi par iespējamu noteikt vainīgajam sodu naudas soda veidā, tā, nosakot šā soda apmēru, ņem vērā vainīgās personas mantisko stāvokli (sk. arī Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 22.jūnija lēmums lietā Nr.SKK-127/2012 (lieta Nr.16870000906)). Apsūdzētā mantiskais stāvoklis nevar būt par iemeslu, lai liegtu viņam piemērot naudas sodu un noteiktu smagāku sodu (sk. arī Augstākās tiesas 2014.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK-150/2014 (11518003013)).

Augstākās tiesas 2015.gada 29.maija lēmumā lietā Nr.SKK-280/2015 (11089095610) norādīts, ka analogiski apsvērumi par soda veida izvēles kritērijiem attiecināmi arī uz soda veidu – piespiedu darbu. Apstākļi, ka vainīgais izcieš brīvības atņemšanas sodu cietumā, neietilpst to apstākļu lokā, kas saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu ņemami vērā, nosakot vainīgajam soda veidu. Vienīgais apstākļi, kas liedz piemērot vainīgajai personai piespiedu darbu, norādīts Krimināllikuma 40.panta otrajā daļā, proti, piespiedu darbs nav piemērojams darbnespējīgām personām.

Domājams, ka tiesai, secinot, ka apsūdzētajam nav piemērojams ar brīvības atņemšanu saistīts sods un ka apsūdzētajam piemērojams piespiedu darbs, jo tas atbilst izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgumam un apsūdzētā personībai, nav papildus jāmotivē naudas soda nepiemērošana, turklāt nepamatoti to saistot ar apsūdzētā materiālo stāvokli. Savukārt, ja tiesa atzīst, ka piemērojams brīvības atņemšanas sods, tas saistāms tikai ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu un apsūdzētā personību, nevis viņa spēju vai nespēju samaksāt naudas sodu.

Izvērtējot soda veidu, tas nav saistāms arī ar atbildību mīkstinošo vai pastiprinošo apstākļu esamību. Piemēram, Madonas rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11300016114 atzina, ka, izvērtējot apsūdzētā personību un ņemot vērā viņa atbildību mīkstinošo apstākļi, nav lietderīgi piemērot sodu, saistītu ar brīvības atņemšanu.

Arī Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11094038115, apstiprinot pirmstiesas kriminālprocesā starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, tiesa atzina, ka apsūdzētais par Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu sodāms ar naudas sodu. Tiesa

konstatēja, ka pie soda veida un mēra izvēles pamatoti ņemts vērā atbildību mīkstinošs apstāklis – savas vainas atzīšana. Te atzīmējams, ka saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta trešo daļu atbildību mīkstinošs apstāklis ietekmē soda mēru.

15. Apstākļu, kas ietekmē soda mēru, izvērtējums, nosakot sodu par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162.¹ panta attiecīgajās daļās paredzētajiem noziegumiem

Saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta trešo daļu, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. No izpētītās tiesu prakses var secināt, ka tiesas lielākoties atbilstoši likumam konstatē Krimināllikuma 47.pantā paredzēto atbildību mīkstinošo apstākļu un Krimināllikuma 48.pantā paredzēto atbildību pastiprinošo apstākļu esamību vai neesamību un to atbilstoši motivē, ņem vērā, nosakot soda mēru. Tomēr konstatējamas arī atsevišķas nepilnības.

Par atbildību mīkstinošu apstākli tiesas visbiežāk atzīst to, ka apsūdzētais ir vaļširdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto, arī to, ka noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Minēto apstākli par atbildību mīkstinošu tiesas pamatoti atzīst saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu. *Atsevišķas tiesas norāda, ka šādā gadījumā neveidojas Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 1.punktā paredzētais atbildību mīkstinošais apstāklis.*

Par nepareizu atzīstams arī Rēzeknes tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11903048813, apstiprinot pirmstiesas kriminālprocesā starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos, tiesas secinājums, ka par atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 1.punktu un otro daļu pamatoti atzīta savas vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana.

Rēzeknes tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11903003514 konstatēja, ka apsūdzībā par Krimināllikuma 161.pantā izdarītu noziegumu nav pamata atzīt par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli, kas ir paredzēts Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 1.punktā. No minētās tiesību normas satura secināms, ka par atbildību mīkstinošu apstākli var atzīt tikai apsūdzētā pieteikšanos par vainīgu, savas vainas atzīšanu un izdarītā nožēlošanu kā kumulatīvu apstākļu kopumu. No lietas materiāliem ir redzams, ka apsūdzētā rīcība nekādā ziņā nevar tikt vērtēta kā pieteikšanās par vainīgu, jo apsūdzētais ilgstošā laika periodā izmeklēšanas gaitā nav atzinis dzimumattiecību faktu ar cietušo, bet paskaidrojumus, kuros atzinis savu vainu, ir sniedzis tikai pēc bioloģiskās ekspertīzes rezultātu noskaidrošanas, no kuriem izriet, ka apsūdzētais ir cietušās bērna tēvs. Šo apstākli tiesa neatzina par atbildību mīkstinošu arī saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu.

Jelgavas tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11502006012 par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli (apsūdzēts noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, kas paredzēti Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā, 160.panta trešajā daļā, 162.panta otrajā daļā, 164.panta ceturtajā daļā, 20.panta otrajā daļā un 166.panta ceturtajā daļā, 166.panta ceturtajā daļā) atzina vainas atzīšanu un izdarītā nožēlošanu. Šāds tiesas secinājums ir diskutabls, ievērojot, ka sākotnēji, liecinot tiesā, apsūdzētais vainu neatzina. Savukārt nākamajā tiesas sēdē apsūdzētais sevi atzina par vainīgu visās apsūdzībās un liecināja, ka atzīst visas apsūdzības norādītās darbības. Atzīst sevi par vainīgu, pamatojoties uz melu detektora atzinumu.

Domājams, ka šāda vainas atzīšana būtu vērtējama kā formāla, turklāt no minētā neizriet arī nožēla par izdarīto.

Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punktā noteikts, ka par atbildību mīkstinošu apstākli atzīstams tas, ka vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu. Augstākās tiesas 2014.gada 25.marta lēmumā lietā Nr.SKK-163/2014 (11350349005) norādīts, ka likumdevējs ar šādu formulējumu norāda uz jau notikušu faktu, tas ir, ka kaitējums atlīdzināts pilnā mērā. Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 22.jūnija lēmumā lietā Nr.SKK-127/2012 (16870000906) arī atzīts, ka labprātīga daļēja nodarīto zaudējumu atlīdzināšana neietilpst Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā norādīto apstākļu lokā.

Pretēji minētajam Jelgavas tiesa 2016.gada [..] spriedumā lietā Nr.11221082215 par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punktu atzina labprātīgu daļēju ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšanu.

Rīgas rajona tiesa 2016.gada [..] spriedumā lietā Nr.11351016015 saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu par atbildību mīkstinošu atzina apstākli, ka vainīgais sācis atlīdzināt morālo kaitējumu cietušajai.

Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 7.punktā norādīts, ka par atbildību mīkstinošu apstākli atzīstams tas, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Te gan jānorāda, ka arī Krimināllikuma 14.panta pirmajā daļā noteikts, ka, ja persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt, tas ir, atradusies ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, tai atkarībā no nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tiesa var mīkstināt piespriežamo sodu vai šo personu atbrīvot no soda. Domājams, ka, ievērojot Krimināllikuma 14.panta pirmajā daļā noteikto, Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā bija lieki iekļaut šādu atbildību mīkstinošu apstākli.

Lai arī Jelgavas tiesa 2014.gada [..] spriedumā lietā Nr.11221086113 atzina, ka noziedzīgo nodarījumu izdarīja persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, tiesa kļūdaini to saistīja ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu, jo minētais apstāklis ir tieši noteikts panta pirmajā daļā un ir ņemams vērā obligāti. Savukārt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2014.gada [..] spriedumā lietā Nr.11088226412 konstatēja, ka apsūdzētais noziedzīgu nodarījumu izdarīja, būdams ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, taču minēto neatzina par atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 7.punktu. Vienlaikus papildus jau noteiktajam sodam tiesa saskaņā ar Krimināllikuma 14.panta otro daļu apsūdzētajam papildus sodam uzlika par pienākumu ambulatori ārstēties psihiatriskās medicīnas iestādē pēc dzīvesvietas.

Tukuma rajona tiesa 2014.gada [..] spriedumā lietā Nr.11390058013 par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 7.punktu atzina to, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Arī 2014.gada [..] spriedumā lietā Nr.11390063713 Tukuma rajona tiesa konstatējusi šo atbildību mīkstinošo apstākli.

No Krimināllikuma 46.panta trešās daļas izriet, ka atbildību mīkstinošs apstāklis ietekmē soda mēru. Augstākā tiesa 2016.gada 17.marta lēmumā lietā Nr.SKK-154/2016 (11370047413) ir norādījusi, ka saskaņā ar Krimināllikuma 46.pantā noteiktajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību, savukārt, nosakot soda

mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Minētie soda noteikšanas principi attiecināmi arī uz apelācijas instances tiesu, izskatot lietu savas kompetences ietvaros. Jaunu Krimināllikuma 46.pantā ietvertu apstākļu, tostarp Krimināllikuma 47.pantā paredzēto atbildību mīkstinošo apstākļu, konstatēšana ir pamats soda mēra pārskatīšanai, ja sods bijis noteikts, neņemot vērā šos apstākļus.

Pretēji minētajam Rīgas apgabaltiesa, izskatot apelācijas sūdzību par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014.gada [...] spriedumu lietā Nr.11502007613, atzina, ka par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu atzīstama vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana apelācijas instances tiesā, taču norādīja, ka tas nevar būt par pamatu pirmās instances tiesas noteiktā soda mīkstināšanai, jo lietā ir konstatēts atbildību pastiprinošs apstāklis, proti, noziegums izdarīts nedzēstas sodāmības laikā (te jāpiebilst, ka pirmās instances tiesa to nebija atzinusi par atbildību pastiprinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 48.pantu), ka pirmās instances tiesas noteiktais sods ir samērīgs noziedzīgā nodarījuma smagumam un apsūdzētā personībai.

No izpētītajiem nolēmumiem izriet, ka tiesas pamatoti par atbildību mīkstinošu neatzīst apstākli, ka apsūdzētais izmantojis savas tiesības uz sadarbību vienkāršotāka procesa izvēlē, taču ņēmušas to vērā pie soda noteikšanas. Piemēram, Jūrmalas pilsētas tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11410064713, Ogres rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11355014413, Rīgas rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11354007014, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2015.gada [...] spriedums lietā Nr.11089184414, Rīgas rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11351016015, Rīgas rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11410065712.

Savukārt par atbildību pastiprinošiem apstākļiem tiesas visbiežāk atzīst noziedzīga nodarījuma izdarīšanu alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē (Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 12.punkts), noziedzīga nodarījuma recidīvu (Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 1.punkts), ka noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, izmantojot tās materiālo un citādu atkarību no vainīgā (Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 7.punkts), ka noziedzīgais nodarījums izraisījis smagas sekas (Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 4.punkts).

Jēkabpils rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11210023013 par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 1.punktu atzina to, ka noziedzīgs nodarījums veido noziedzīgo nodarījumu reālo kopību, taču laikā, kad tika izdarīti noziedzīgie nodarījumi, Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 1.punktā šāds atbildību pastiprinošs apstāklis nebija paredzēts, līdz ar to neievērojot Krimināllikuma 5.panta trešajā daļā noteikto par Krimināllikuma spēku laikā.

Arī Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2014.gada 15.decembra lēmumā lietā Nr.SKK-604/2014 (11092103711) atzina, ka atbildību pastiprinošs apstāklis – noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu reālo kopību – bija iekļauts Krimināllikumā no 2013.gada 1.aprīļa līdz 2014.gada 14.jūnijam. Atzīstot par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli tādu apstākli, kāds uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laiku likumā nebija paredzēts, un ņemot vērā minēto atbildību pastiprinošo apstākli, nosakot apsūdzētajam sodu, tiesa pieļāvusi Kriminālprocesa likuma 574.panta 1.punktā norādīto Krimināllikuma pārkāpumu.

Savukārt 2014.gada [...] lietā Nr.11210038512 Jēkabpils rajona tiesa konstatēja atbildību pastiprinošu apstākli – noziedzīgie nodarījumi veido noziedzīgo nodarījumu

recidīvu. Tiesa gan norādīja, ka apsūdzētais ir agrāk nesodīts. 2014.gada [...] tiesa pieņēma lēmumu par pārrakstīšanās kļūdas labošanu, norādot, ka saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 1.punktu par atbildību pastiprinošu apstākli atzīst to, ka noziedzīgie nodarījumi veido noziedzīgo nodarījumu reālo kopību. Te jāatzīst, ka, pirmkārt, laikā, kad izdarīti šie noziedzīgie nodarījumi, šāds atbildību pastiprinošs apstāklis Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 1.punktā nebija paredzēts. Otrkārt, šāds tiesas labojums nav atzīstams par pārrakstīšanās kļūdu. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2009.gada 16.jūnija lēmumā Nr.SKK-244/2009 (13870002805) norādīja, ka „ar pārrakstīšanās kļūdu saprotamas pareizrakstības, gramatikas kļūdas, kļūdas, kas nav saistītas ar juridiski nozīmīgiem faktiem, kļūdas, kuras ir acīmredzamas un kuru izlabošana nevar izraisīt šaubas”.

Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 7.punktā paredzēts, ka par atbildību pastiprinošu apstākli var atzīt to, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts pret personu, izmantojot tās dienesta, materiālo vai citādu atkarību no vainīgā.

Jelgavas tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11502006012 par apsūdzētā pastiprinošu apstākli (apsūdzēts noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, kas paredzēti Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā, 160.panta trešajā daļā, 162.panta otrajā daļā, 164.panta ceturtajā daļā, 20.panta otrajā daļā un 166.panta ceturtajā daļā, 166.panta ceturtajā daļā), ievērojot, ka cietusī bija apsūdzētā pameita, saskaņā ar Krimināllikuma 48.pantu [gan nenorādot konkrētu šā panta daļu un punktu] atzina to, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, izmantojot tās materiālo vai citādu atkarību no vainīgā.

Ar 2014.gada 29.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 29.oktobrī, Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 15.punkts papildināts pēc vārda „piedraudējumu” ar vārdiem „vai noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, proti, noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai bijis nereģistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

Te gan jāatgādina Krimināllikuma 5.panta trešajā daļā noteiktais, ka likumam, kas atzīst nodarījumu par sodāmu, pastiprina sodu vai ir citādi nelabvēlīgs personai, atpakaļejoša spēka nav.

Ludzas rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11290053011 atzina šāda atbildību pastiprinoša apstākļa esamību par 2011.gada jūnijā izdarītiem Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā un 162.panta otrajā daļā paredzētiem noziegumiem. Apelācijas instances tiesa šajā daļā pārkāpumu nekonstatēja. Arī Daugavpils tiesa 2015.gada [...] spriedumā konstatēja šo atbildību pastiprinošo apstākli par vairākiem Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā paredzētiem noziegumiem, kas izdarīti laikā no 2008.gada oktobra līdz 2014.gada jūnija vidum. Apelācijas instances tiesa to atzina par pamatotu.

Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 15.punktā minētais atbildību pastiprinošais apstāklis konstatēts arī Daugavpils tiesas 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11903027015, kurā apsūdzētais Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzēto noziegumu izdarīja laikā no 2014.gada līdz 2015.gada jūnijam. Konkrētā lietā tas konstatēts pamatoti.

Uzmanības vērts ir arī Rēzeknes tiesas 2015.gada [...] spriedums lietā Nr.11903009515 personas apsūdzībā par Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā izdarītu noziegumu. Tiesa,

atsaucoties uz Krimināllikuma 48.panta ceturto daļu, atzina, ka par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli nav atzīstams tas, ka noziedzīgs nodarījums vērst pret tikumību un dzimumneaizskaramību pret personu, ar kuru apsūdzētais ir pirmajā radniecības pakāpē, jo tas faktiski ir ietverts Krimināllikuma 160.panta ceturtajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmē, jo uzticība un autoritāte norāda uz to, ka vainīgais un cietušais atrodas tuvās personiskās attiecībās. Šāda tiesas motivācija nav atzīstama par pamatotu, jo pati par sevi radniecība nav saistāma ar uzticību un autoritāti.

Konstatēts arī gadījums, kad tiesa, pamatoti atzīstot par atbildību pastiprinošu apstākli – noziedzīga nodarījuma izdarīšanu alkohola ietekmē, kļūdaini norādīja, ka šāds apstāklis minēts Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 4.punktā, nevis 12.punktā (Rīgas rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11351024513).

Domājams, ka par pareizu nav atzīstams arī Rīgas apgabaltiesas 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11351027212 norādītais, ka, lai arī apelācijas instances tiesa konstatē, ka pirmās instances tiesa nepamatoti konstatējusi atbildību pastiprinošu apstākli, nav pamata samazināt apsūdzētajam noteikto sodu par Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā paredzēto noziegumu, jo pirmās instances tiesa ir noteikusi panta sankcijā paredzēto minimālo sodu. Te jāatzīmē, ka pirmās instances tiesai nebija pamata, pastāvot atbildību pastiprinošam apstāklim, noteikt šādu sodu. Savukārt apelācijas instances tiesai bija jāņem vērā, ka pirmās instances tiesa apsūdzētajam bija noteikusi maksimālo papildsoda termiņu.

Tiesas, nosakot soda mēru, izvērtējot atbildību mīkstinošo un atbildību pastiprinošo apstākļu esamību, dažkārt sprieduma motīvu daļā norāda, ka soda mēru nosaka tuvāk minimālajai robežai, zem vai virs panta sankcijā noteiktā soda mēra vidējai robežai vai pietuvina soda maksimālajam apmēram.

Piemēram, Madonas rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11904014914 atzina, ka, ievērojot, ka apsūdzētais savu vainu vaļsirdīgi atzīst, nožēlo izdarīto, ir uzsācis apmeklēt psihologa un narkologa konsultācijas, sods viņam nosakāms īslaicīgas brīvības atņemšanas veidā. Ņemot vērā, ka lietā ir konstatēts viens apsūdzētā atbildību pastiprinošs apstāklis, tiesa uzskata, ka īslaicīgā brīvības atņemšana nosakāma uz Krimināllikumā paredzēto maksimālo termiņu. Savukārt Cēsu rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400041315 atzina, ka lietā konstatēts viens atbildību mīkstinošs apstāklis, nav atbildību pastiprinošu apstākļu, līdz ar to sods nosakāms mazāks par panta sankcijas vidējo robežu. Šāda pati motivācija rodama Cēsu rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400067614 u.c. Cēsu rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400045015 konstatēja, ka ir viens atbildību mīkstinošs un viens atbildību pastiprinošs apstāklis, līdz ar to atzina, ka sods nosakāms tuvāk panta sankcijas vidējai robežai.

Valmieras rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11130004214 saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 15.punktu par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli atzina to, ka noziedzīgais nodarījums pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā radniecības pakāpē. Izvērtējot soda mēru, tiesa atzina, ka tas nosakāms tuvāk likumā paredzētajam vidējam soda mēram, papildus norādot, ka atbildību pastiprinoša apstākļa esamība ir pamats bargāka soda mēra piemērošanai Krimināllikuma panta sankcijas ietvaros un liedz tiesai tiesības piespriest minimālo sodu, jo pēc Krimināllikuma jēgas atbildību pastiprinošu apstākļu esamība jau pati par sevi liedz iespēju tiesai noteikt panta sankcijā paredzēto minimālo sodu. Tiesa atsaucās uz

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 8.februāra lēmumu lietā Nr.SKK-74/2006 (1089187503).

Lemjot par tiesas tiesībām konstatēt Krimināllikuma 48.panta pirmajā daļā paredzētu atbildību pastiprinošu apstākli, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2008.gada 23.aprīļa lēmumā lietā Nr.SKK-243/2008 (11810022204) norādīja, ka jautājums par atbildību pastiprinošo un mīkstinošo apstākļu esamību vai neesamību nav noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas jautājums, šāds apstāklis ir nozīmīgs, lemjot par vainīgajai personai piemērojamo sodu, tiesa, to motivējot, var atzīt apstākli par atbildību pastiprinošu arī tādā gadījumā, ja prokurors nav norādījis uz konkrētu apstākli kā atbildību pastiprinošu, kā arī tad, ja prokurors uzskata, ka konkrēts apstāklis nepastiprina apsūdzētā atbildību. Jāatzīst, ka tiesa, lai arī bija saskatāmi atbildību pastiprinoši apstākļi, tos ne vienmēr par tādiem atzina.

Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11092107114 atzina, ka nav konstatējami apsūdzētā atbildību pastiprinoši apstākļi, taču no noziedzīgo nodarījumu aprakstiem par Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā un 160.panta trešajā daļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem izriet, ka apsūdzētais bija alkohola ietekmē.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014.gada [...] spriedumu lietā Nr.11502007613 apsūdzībā par Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzētu noziegumu tiesa atzina, ka nav konstatējami apsūdzētā atbildību pastiprinoši apstākļi saskaņā ar Krimināllikuma 48.pantu. Vienlaikus tiesa atsaucās uz Krimināllikuma 55.panta vienpadsmito daļu, ka nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja persona agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu vai arestu un sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā. No tiesas sprieduma motīvu daļas izriet, ka apsūdzētais ir agrāk 3 reizes sodīts, pēdējo reizi 2004.gada [...] pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļas ar brīvības atņemšanu uz 7 gadiem un policijas kontroli uz 2 gadiem. Jauns noziegums izdarīts no 2013.gada februāra līdz septembrim.

15.1. Nosacīta notiesāšana

Krimināllikuma 55.panta pirmā daļa paredz, ka, ja, nosakot sodu – brīvības atņemšana ilgāka par trim mēnešiem, bet ne ilgāka par pieciem gadiem, tiesa, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību un citus lietas apstākļus, iegūst pārliecību, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus, tā vainīgo var notiesāt nosacīti.

Atzīstot, ka brīvības atņemšanas sodu iespējams noteikt nosacīti, tiesas papildus pārliecībai par to, ka apsūdzētais neizdarīs jaunus likumpārkāpumus, norādījušas uz apsūdzētā personību raksturojošiem datiem, apsūdzētā attieksmi pret izdarīto, ka apsūdzētais agrāk nav sodīts, tiesas uzskatu, ka noziedzīgajam nodarījumam ir gadījuma raksturs (piemēram, Ventpils tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11270006916).

Vienlaikus konstatējams, ka tiesas ne vienmēr izvērtē likumā minētos nosacījumus nosacītas notiesāšanas piemērošanai, neņem vērā visus likumā minētos nosacījumus, turklāt nenorāda, ka tām ir pārliecība un no kā tāda rodas, ka vainīgais turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus. Piemēram, Madonas rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11903048914 nav norādes uz tiesas pārliecību par to, ka apsūdzētā, sodu neizciešot, neizdarīs jaunus likumpārkāpumus. Savukārt Rēzeknes tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā

Nr.11903042214 atzina, ka, izvērtējot apsūdzētā personību un lietā esošos apsūdzētā personību raksturojošos datus, tiesa gūst pārliecību, ka kriminālsoda mērķis var tikt sasniegts, arī reāli neizpildot brīvības atņemšanas sodu.

Dobeles rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11200051315 personas apsūdzībā par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu atzina, ka prokurore nepamatoti lūdz apsūdzēto sodīt ar piespiedu darbu, notiesājot apsūdzēto nosacīti ar pārbaudes laiku. Tiesa norādīja, ka saskaņā ar Krimināllikuma 55.panta pirmo daļu nosacīta notiesāšana ir piemērojama tikai gadījumos, ja vainīgais tiek notiesāts ar brīvības atņemšanas sodu. Tiesa konstatēja, ka apsūdzētajam nav piemērojams piespiedu darbs un naudas sods, jo apsūdzētais ir pirmās grupas invalīds, algotu darbu nestrādā un viņa mantiskais stāvoklis izslēdz iespēju nomaksāt naudas sodu, kā arī naudas soda piemērošana var būtiski ietekmēt ģimenes mantisko stāvokli. Tiesa uzskatīja, ka apsūdzētajam par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ir piemērojams brīvības atņemšanas sods. Tiesa norādīja apsūdzētā personību raksturojošus apstākļus, faktu, ka izmantojis tiesības uz sadarbību, atzinis vainu un nožēlojis izdarīto, noslēdzis izlīgumu, kā arī soda mērķi. Tiesa atzina, ka pie soda noteikšanas ir likumīgs pamats piemērot Krimināllikuma 55.pantu un notiesāt apsūdzēto nosacīti, nosakot atbilstošu pārbaudes laiku. Tiesa arī norādīja, ka pārbaudes laika noteikšana apsūdzētajam būs lietderīgāka un audzinošāka par reālu brīvības atņemšanas sodu, stimulēs atturēties no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas pārbaudes laikā. Spriedumā gan nav norādīts, ka tiesai ir pārliecība, ka apsūdzētais, sodu neizciešot, neizdarīs jaunus likumpārkāpumus.

Cēsu rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400074614 atzina, ka apsūdzētajam nosakāms brīvības atņemšanas sods nosacīti, jo apsūdzētā iepriekšējās sodāmības ir dzēstas un juridiski viņš atzīstams par nesodītu personu.

Augstākā tiesa vairākkārt savos lēmumos ir norādījusi, ka Krimināllikums nepārprotami uzskaita apstākļus, kas jāņem vērā, piemērojot nosacītu notiesāšanu, proti: izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, vainīgā personība, citi lietas apstākļi. Tiesai nav tiesību ignorēt kādu no likumā norādītajiem apstākļiem (Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 27.oktobra lēmums lietā Nr.SKK-567/2009, Augstākās tiesas 2015.gada 21.decembra lēmums lietā Nr.SKK-743/2015 (11096214814), Augstākās tiesas 2014.gada 30.oktobra lēmums lietā Nr.SKK-656/2014 (11515000610), Augstākās tiesas 2016.gada 28.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-104/2016 (11331003710)).

Augstākās tiesas Senāts 2012.gada 22.jūnija lēmumā lietā Nr.SKK-127/2012 (1680000906) norādīja, ka saskaņā ar Krimināllikuma 55.panta pirmo daļu (2004.gada 12.februāra likuma redakcijā, kas bija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī, turpmākās likuma redakcijas izvērtējot atbilstoši Krimināllikuma 5.panta otrajā daļā nostiprinātajam principam par labvēlīgāka likuma atpakaļejošu spēku) tiesa var notiesāt vainīgo nosacīti, ja, nosakot sodu brīvības atņemšanas, aresta, piespiedu darba vai naudas soda veidā, tā, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību un citus lietas apstākļus, iegūst pārliecību, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus. Savukārt Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 30.jūnija lēmumā lietā Nr.SKK-373/2004 (1340011803) norādīts, ka Krimināllikuma 55.panta pirmajā daļā sniegts to apstākļu uzskaitījums, kuri tiesai jāņem vērā, piemērojot nosacītu notiesāšanu. Tie ir: izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, vainīgā personība, citi lietas apstākļi. Kā redzams, likumdevējs minētos apstākļus

ir izkārtojis noteiktā secībā, un tādā kārtībā tie ir arī izvērtējami, sākot ar noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu. Tikai pēc tam izvērtējama noziedzīgā nodarījuma izdarītāja personība un citi lietas apstākļi.

Arī no Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 2008.gada 1.jūlija kopsapulces lēmuma 22.punkta izriet, ka, lemjot par nosacītas notiesāšanas piemērošanu vai vieglāka soda noteikšanu, nekā likumā paredzētais, tiesām jāievēro ne tikai vainīgā personību raksturojošie dati, bet arī fakti, kas saistīti ar noziedzīgu nodarījumu (noziedzīgu nodarījumu smagums, izdarīto noziedzīgu nodarījumu skaits, nodarītais kaitējums utt.), no 23.punkta izriet, ka, ja tiesa atzīst par iespējamu piemērot nosacītu sodu personai, kura izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu, pieņemtais lēmums īpaši jāmotivē, tostarp pievēršot uzmanību vispārējās prevencijas mērķa sasniegšanai, bet no 24.punkta izriet, ka nosacīta notiesāšana ir pieļaujama tikai tad, ja tiesai ir pārliecība, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus. Nebūtu piemērojama nosacīta notiesāšana tikai tāpēc, ka vainīgais iepriekš nav sodīts vai sodāmība dzēsta, ka viņš nožēlo izdarīto. Uz tiesas pārliecību, ka apsūdzētais turpmāk neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus, norādīts arī Augstākās tiesas 2017.gada 23.februāra lēmumā lietā Nr.SKK-68/2017 (11815006815).

Ar 2014.gada 25.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas ir spēkā no 2014.gada 29.oktobra, Krimināllikuma 55.panta vienpadsmitā daļa papildināta ar teikumu, ka nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai, kura ir izdarījusi šā likuma 159. vai 160.pantā paredzēto noziegumu. Tiesas, nosakot sodus, personām, kas izdarījušas Krimināllikuma 159. un 160.pantā paredzētos noziegumus, ievēro minēto likuma grozījumu.

Uz minēto norādīts arī Gulbenes rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11170045014 (Krimināllikuma 160.panta sestajā daļā paredzētais noziegums izdarīts 2014.gada decembrī).

Savukārt Talsu rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11380022914 atzina, ka konkrētā lietā attiecībā uz apsūdzēto nav piemērojami Krimināllikuma 55.panta vienpadsmitās daļas pēdējie teikumi (likuma redakcijā, kas stājās spēkā no 2015.gada 2.februāra [pareizi būtu no 1.februāra]), jo saskaņā ar Krimināllikuma 5.panta trešo daļu jaunais likums ir apsūdzētajam nelabvēlīgāks. Minētie grozījumi gan ir spēkā no 2014.gada 29.oktobra, vienlaikus tiesas secinājums atzīstams par pamatotu, ievērojot, ka noziegums izdarīts 2013.gada jūlijā.

15.2. Krimināllikuma 49.¹panta piemērošana

Kriminālprocesa likuma 14.pantā ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem. Savukārt Krimināllikuma 49.¹pants attiecas uz soda noteikšanu, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Krimināllikuma 49.¹panta pirmā daļa noteic, ka, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tā var:

- 1) šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mīkstināt;

2) noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā;

3) noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā.

Krimināllikuma 49.¹panta piemērošanas kritēriji ir aplūkoti arī Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 8.jūnija lēmumā lietā Nr.SKK-284/2012 (11180174707), kurā norādīts, ka Krimināllikuma 49.¹pantā un 58.panta piektajā daļā ir norādītas sekas, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Likumā nav noteikti kritēriji, pēc kuriem vadīties, lai izvēlētos konkrētu likuma doto iespēju. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments atzina, ka, izvēloties vienu no likumā paredzētajām iespējām, kas ir labvēlīgas apsūdzētajam, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu, tiesai jāņem vērā: kriminālprocesa ilgums un procesa virzītāja rīcības raksturs; noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, noziedzīgā nodarījuma realizēšanas pakāpe; apsūdzētā personība, loma izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā; atbildību mīkstinošie apstākļi; atbildību pastiprinošie apstākļi, tas ir, Krimināllikumā paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu. Turklāt likumā paredzēto iespēju piemērošana saistīta arī ar tiesas noteikto sodu, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu.

Atsevišķās krimināllietās konstatējams, ka tiesas atzinušas, ka ir pieļauts tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums un ņēmušas to vērā, nosakot sodu. Vienlaikus atzīstams, ka tiesas motivācija ne vienmēr ir atzīstama par pamatotu un atbilstošu Krimināllikumam un Kriminālprocesa likumam.

Divās lietās, atzīstot personas par vainīgām Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā izdarītajos noziedzīgajos nodarījumos, tiesas konstatējušas, ka ir pārkāptas apsūdzētā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā:

- Jelgavas tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11502009012 atzina, ka kriminālprocess ilgst no 2012.gada 28.novembra, tādēļ pie soda noteikšanas ir piemērojami Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 1. un 2.punkta nosacījumi. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesa norādīja, ka piemēro Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 2.punktu. Sprieduma motīvu daļā gan nav detalizēti norādīti šāda secinājuma argumenti, turklāt nepamatoti norādīts uz abiem Krimināllikuma 49.¹panta pirmajā daļā paredzētajiem punktiem.
- Savukārt Rīgas rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā atzina par pamatotu piemērot Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 1.punktu un mīkstināt prokurora lūgto sodu. Tiesa norādīja, ka konkrētā lietā saprātīgi termiņi nav ievēroti pie apstākļiem, ka kriminālprocesā apsūdzētajam apsūdzība uzrādīta 2013.gada sākumā, bet sakarā ar lietas nodošanu no Siguldas tiesas Rīgas rajona tiesai iztiesāšanai citam sastāvam lietas izskatīšana pabeigta tikai 2016.gadā. Tiesa arī norādīja, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir individuālas katram apsūdzētajam. Te gan jāatzīmē, ka apsūdzētais atzīts par vainīgu un sodīts arī pēc Krimināllikuma 160.panta ceturtās daļas un 162.panta otrās daļas, noziegumi izdarīti laika posmā no 2008.gada novembra līdz 2012.gada maija beigām.

Latgales apgabaltiesa 2015.gada [...] spriedumā, izskatot apelācijas sūdzību par Ludzas rajona tiesas 2014.gada [...] spriedumu lietā Nr.11290053011 par Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā un 162.panta pirmajā daļā paredzētiem noziegumiem, atzina, ka ir pieļauts

apsūdzētā tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums, jo pirmstiesas kriminālprocess lietā ir veikts no 2011.gada 21.novembra līdz 2014.gada 28.februārim, 2012.gadā veikta tikai viena procesuāla darbība – 2012.gada 4.janvārī, savukārt nākamās procesuālās darbības veiktas tikai pēc tam, kad 2013.gada 17.janvārī uzraugošais prokurors sniedzis savus norādījumus, tādējādi visu šo laiku lieta atradās bez virzības un ir pieļauta neattaisnota novilcināšana Kriminālprocesa likuma 14.panta pirmās daļas izpratnē. Tiesa atzina, ka ir pamats piemērot Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 1.punkta noteikumus un samazināt noteikto sodu. Šāda tiesas motivācija atzīstama par argumentētu un pamatotu.

Arī Rīgas apgabaltiesa, izskatot lietu sakarā ar apelācijas sūdzību, atzina, ka Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2016.gada [..] spriedums lietā Nr.11092010813 par Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā un 162.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanu (izdarīti no 2012.gada janvāra līdz 2013.gada janvāra vidum) atceļams daļā par sodu, jo noticis apsūdzētā tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā aizskārums. Tiesa atzina, ka ir pamats piemērot Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 1.punktu, jo pirmās instances tiesā lietas virzība faktiski (pirmās divas tiesas sēdes atliktas pirms uzsākta tiesas izmeklēšana) nav notikusi 14 mēnešus un apsūdzētajam šajā laikā bija piemērots viens no stingrākajiem procesuālajiem drošības līdzekļiem – nodošana policijas uzraudzībā.

Cēsu rajona tiesas 2014.gada [..] spriedumā lietā Nr.11400041910 par Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā paredzētu noziegumu analizēts aizstāvības viedoklis, ka pieļauts tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums. Tiesa šo viedokli noraidīja. Savukārt Vidzemes apgabaltiesa, izskatot lietu apelācijas kārtībā, atzina, ka šāds tiesību pārkāpums tomēr ir pieļauts. Tiesa atzina, ka pirmstiesas kriminālprocesā bijuši ilgstoši bezdarbības periodi, lietas apjoms pirmstiesas kriminālprocesā un procesuālo darbību daudzums nav atzīstams par lielu, nav pamata atzīt, ka lieta bija juridiski sarežģīta. Tādējādi 2 gadi 8 mēneši, kuru laikā notika pirmstiesas kriminālprocess, ievērojot apsūdzētajam inkriminēto nodarījumu, kriminālprocesā iesaistīto personu skaitu un lietas apjomu, nav atzīstams par saprātīgu termiņu Kriminālprocesa likuma 14.panta izpratnē. Tiesa atzina, ka piemērojams Krimināllikuma 49.¹panta pirmās daļas 2.punkts.

15.3. Papildsoda piemērošana

Tiesas vairumā gadījumu nolēmuma motīvu daļā nenorāda piemērojamā papildsoda mēru, vien norādot, ka tas ir piemērojams (piemēram, Jelgavas tiesas 2014.gada [..] spriedums lietā Nr.11502006012, Jelgavas tiesas 2016.gada [..] spriedums lietā Nr.11502009012). Citās krimināllietās tiesa motīvu daļā, īpaši nemotivējot, ir norādījusi papildsoda ilgumu (piemēram, Valmieras rajona tiesas 2015.gada [..] spriedumā lietā Nr.11130056214). Kā atbilstošākie minami piemēri, kad tiesa sprieduma motīvu daļā izvērtē un norāda papildsoda mēru, piemēram, Valmieras rajona tiesa 2015.gada [..] spriedumā lietā Nr.11130004214 atzina, ka apsūdzētajam papildsods – probācijas uzraudzība – piemērojams par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā, Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā noteikto pārkāpumu (laikā, kad izdarītais noziegums panta sankcijā bija paredzēts, ka probācijas uzraudzība nav obligāts papildsods), turklāt ievērojot noziedzīgo nodarījumu raksturu, apsūdzētā personību, lai nodrošinātu notiesātā uzvedības uzraudzību, sekmētu viņa

resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršanu, viņš uz maksimālo laiku ir jāpakļauj probācijas dienesta noteiktajiem ierobežojumiem.

Arī Krāslavas rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11240027514 izvērtēja papildsoda mērķi, nodarījuma raksturu, smagumu, sabiedrisko bīstamību un apsūdzētā personību un atzina, ka tas nosakāms uz 1 gadu. Atzīmējams arī Rīgas rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11355028712, kur tiesa, lemjot par papildsodu, atsaukusies uz Pārejas noteikumu 6.punktu. Šeit tiesa gan nav norādījusi likumu, uz kura Pārejas noteikumiem tā atsauca, kā arī uz kuriem no inkriminētajiem pantiem tas attiecināms.

Cēsu rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400045015 atzina, ka papildsods nosakāms tuvāk panta sankcijas vidējai robežai, vērtējot apsūdzētā personību, tiesa atzina, ka pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas apsūdzētajam nepieciešama ilgstošāka uzraudzība.

Par diskutablu atzīstams Jelgavas tiesas 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11221086113 norādītais, ka apsūdzētajam papildsods – probācijas uzraudzība – nav piemērojams, jo tiek noteikts sods – piespiedu darbs. No Krimināllikuma 45.¹panta ceturtās daļas nepārprotami izriet, ka likums neliedz līdz ar piespiedu darbu piemērot probācijas uzraudzību.

Analizējot tiesu nolēmumus, secināms, ka tiesas lielākoties motivē papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošanu vai nepiemērošanu, ja tas bija paredzēts kā alternatīvs papildsods.

Cēsu rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11400041315 norādīja, ka Krimināllikuma 161.panta sankcijā paredz papildsodu uz laiku līdz trīs gadiem vai bez tā. Izvērtējot personību raksturojošās ziņas, tiesa atzina, ka apsūdzētajam ir piemērojams papildsods – probācijas uzraudzība.

No Krimināllikuma Pārejas noteikumu 12.punkta izriet, ka papildsodu – policijas kontroli – turpina piemērot personām, kuras līdz 2011.gada 30.septembrim izdarījušas šā likuma 159., 160., 164., 165. un 166.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, un personām, kuras līdz 2014.gada 31.decembrim izdarījušas citu šā likuma sevišķās daļas pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Savukārt Pārejas noteikumu 14.punkts noteic, ka papildsodu – probācijas uzraudzību – sāk piemērot ar 2011.gada 1.oktobri personām, kuras izdarījušas šā likuma 159., 160., 161., 162., 162.¹, 164., 165. un 166.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu pēc 2011.gada 30.septembra, bet ar 2015.gada 1.janvāri – personām, kuras izdarījušas citu šā likuma sevišķās daļas pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu pēc 2014.gada 31.decembra.

No pētījumā analizētajām lietām izriet, ka tiesas ievēro minētajos Pārejas noteikumos paredzēto, izņemot atsevišķus gadījumus.

Ar Augstākās tiesas 2016.gada 6.jūlija lēmumu lietā Nr.SKK-397/2016 (11130025414) atcelts Vidzemes apgabaltiesas 2016.gada [...] spriedums par apsūdzētajam noteikto sodu par Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu. Augstākā tiesa norādīja, ka Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā par netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgo līdz 2011.gada 30.septembrim nebija paredzēts papildsods – probācijas uzraudzība. Šāds papildsods ieviests ar 2011.gada 8.jūlija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2011.gada 1.oktobrī. Apelācijas instances tiesa, atkārtoti izskatot lietu šajā daļā, atzina, ka šāds papildsods nav piemērojams.

Savukārt ar Augstākās tiesas 2016.gada [...] lēmumu lietā Nr.SKK-J-625/2016 (11240003012) atcelts Latgales apgabaltiesas 2014.gada [...] spriedums daļā, ar kuru atstāts negrozīts Krāslavas rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums daļā par noteikto papildsodu –

probācijas uzraudzība – par Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā un 162.panta otrajā daļā paredzētajiem nodarījumiem, kā arī daļā par šo papildsodu, kas bija noteikts saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo un piekto daļu. Augstākā tiesa konstatēja, ka apsūdzētajam noteikts tāds papildsods, kāds noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā nebija paredzēts Krimināllikuma 160.panta trešās daļas sankcijā (bija paredzēts papildsods – policijas kontrole), savukārt Krimināllikuma 162.panta otrās daļas sankcijā šajā laikā vispār nebija paredzēts papildsods.

Atsevišķos gadījumos tiesas, atzīstot, ka apsūdzētajam brīvības atņemšanas sods nosakāms nosacīti, piemērojušas arī papildsodu – probācijas uzraudzību, taču saskaņā ar Krimināllikuma 55.panta piekto daļu, nosacīti notiesājot, var piespriest papildsodus, izņemot probācijas uzraudzību.

Ievērojot minēto, ar Augstākās tiesas 2017.gada [...] lēmumu lietā Nr.SKK-J-177/2017 (11400074614) atcelts Cēsu rajona tiesas 2015.gada [...] spriedums daļā par noteikto papildsodu – probācijas uzraudzību, atceltajā daļā kriminālprocess izbeigts.

Ar Augstākās tiesas 2016.gada [...] lēmumu lietā Nr.SKK-J-622/2016 (11502006413) atcelts Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada [...] spriedums daļā par papildsoda – probācijas uzraudzības – noteikšanu, kriminālprocess šajā daļā izbeigts. Augstākā tiesa konstatēja Krimināllikuma 55.panta vienpadsmitās daļas pārkāpumu.

15.4. Galīgā soda noteikšana

Saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu, ja persona izdarījusi vairākus patstāvīgus noziedzīgus nodarījumus, tiesa, taisot spriedumu, vai prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, nosaka sodu atsevišķi par katru noziedzīgo nodarījumu. Šādā gadījumā galīgais sods nosakāms pēc noziedzīgu nodarījumu kopības, ietverot vieglāko sodu smagākajā vai arī pilnīgi vai daļēji saskaitot piespriestos sodus. Panta trešā daļa noteic, ka, ja vismaz viens noziedzīgais nodarījums, kas veido noziedzīgu nodarījumu kopību, ir smags vai sevišķi smags noziegums, galīgais sods tiek noteikts, pilnīgi vai daļēji saskaitot piespriestos sodus. Šādā gadījumā kopējais soda apmērs vai laiks drīkst pārsniegt maksimālo soda apmēru vai laiku, kāds paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, bet ne vairāk kā par pusi no maksimālā soda apmēra vai laika, kāds paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Saskaitīto brīvības atņemšanas sodu (izņemot mūža ieslodzījumu) kopējais laiks nedrīkst pārsniegt divdesmit piecus gadus, bet, ja izdarīts sevišķi smags noziegums, kura rezultātā iestājusies cietušā nāve, brīvības atņemšanas soda kopējo laiku var noteikt arī uz visu mūžu (mūža ieslodzījums). No panta piektās daļas izriet, ka tādā pašā kārtībā tiesa nosaka sodu, ja pēc sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās konstatēts, ka persona vainīga vēl citā noziedzīgā nodarījumā, ko tā izdarījusi pirms sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās pirmajā lietā.

Savukārt Krimināllikuma 51.panta pirmā daļa noteic, ka, ja notiesātais pēc sprieduma spēkā stāšanās, bet pirms pilnīgas soda izciešanas izdarījis jaunu noziedzīgu nodarījumu, tiesa jaunajā spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi vai daļēji pievieno sodu, kas nav izciests pēc iepriekšējā sprieduma.

No Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 2008.gada 1.jūlija kopsapulces lēmuma 31.punkta izriet, ka, ja persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus, galīgajam sodam vajadzētu būt bargākam salīdzinājumā ar

sodu, ko piespriež personai, kura izdarījusi vienu noziedzīgu nodarījumu. Nosakot sodu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, vispārējos gadījumos vajadzētu piemērot piespriepto sodu daļēju saskaitīšanu. Savukārt galīgā soda noteikšana, ietverot vieglāko sodu smagākajā, kā arī pilnīgi saskaitot piesprieptos sodus, var tikt piemērota īpašos gadījumos. Savukārt 33.punkts noteic, ka, nosakot galīgo sodu pēc vairākiem spriedumiem, tiesai jāmotivē gan galīgā soda noteikšanas kārtības izvēle, gan arī soda apmērs.

No izpētītajām lietām redzams, ka tiesas vairumā gadījumu norāda, kādu soda saskaitīšanas principu tās piemēro, taču ne vienmēr pamato, kādēļ būtu piemērojama vieglākā soda ietveršana smagākajā vai, daļēji saskaitot sodus, kāda daļa pieskaitāma un kādēļ (piemēram, Valmieras rajona tiesas 2015.gada [...] spriedums lietā Nr.11130056214 personas apsūdzībā par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā izdarītu noziegumu un Krimināllikuma 230.panta otrajā daļā un 132.pantā izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem). Tiesas, nosakot galīgo sodu, atsaucas arī uz Krimināllikuma 50.panta trešo daļu, kā arī papildus mēdz atsaukties uz Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas 2008.gada 1.jūlija kopsapulces lēmumā izteiktajām atziņām.

Kriminālprocesa likuma 527.panta otrās daļas 6.punkts noteic, ka notiesājoša sprieduma motīvu daļā ir norādāmi motīvi par konkrētā soda piemērošanu. Minētais attiecināms arī uz galīgā soda noteikšanu. Arī Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2014.gada 5.jūnija lēmumā lietā Nr.SKK-329/2014 (11410018411) atzina, ka spriedumā jābūt motivācijai par konkrētā soda noteikšanas principiem pēc Krimināllikuma 50.panta pirmās daļas. Tas attiecināms arī uz Krimināllikuma 50.panta piekto daļu un 51.pantu.

Atsevišķās lietās sprieduma motīvu daļā, lai arī tiek konstatēts, ka apsūdzētais izdarījis vairākus noziedzīgus nodarījumus, par kuriem sodāms, sprieduma motīvu daļā vispār nav norādes uz galīgā soda noteikšanu – Rīgas rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11355028712 (Krimināllikuma 159.panta trešā daļa, 160.panta trešā daļa un 162.panta otrā daļa), Tukuma rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11390026814 personas apsūdzībā par 2 Krimināllikuma 162.panta pirmajā daļā paredzētu noziegumu izdarīšanu, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11094054312 par 2 Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzētu noziegumu izdarīšanu.

Madonas rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11904014914 atzina, ka saskaņā ar Krimināllikuma 51.panta 1.¹daļu sodam ir pievienojama ne mazāk kā viena trešdaļa no neizciestā soda, jo ir konstatēts noziedzīgā nodarījuma recidīvs un jaunais noziedzīgais nodarījums izdarīts tiesas noteiktajā pārbaudes laikā. Ņemot vērā, ka lietā ir konstatēts gan apsūdzētā atbildību mīkstinošs, gan atbildību pastiprinošs apstākļi, tiesa atzina, ka neizciestais pamatsods jaunajam sodam ir pievienojams daļēji, bet neizciestais papildsods pievienojams pilnībā.

Savukārt Madonas rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11300033414 motīvu daļā ir norāde, ka apsūdzētais iepriekš ir sodīts četras reizes. Pēc pēdējā sprieduma atbrīvots pirms termiņa, neizciestais sods ir 1 gads 1 mēnesis. Atbilstoši apsūdzībai noziedzīgu nodarījumu izdarījis pēc pamatsoda izciešanas. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesa saskaņā ar Krimināllikuma 51.pantu jaunajam sodam pilnībā pievienojusi neizciesto papildsodu.

Atsevišķos gadījumos tiesas, nosakot galīgo sodu, atsaucas uz Krimināllikuma 50.panta trešo daļu, konstatējot, ka konkrētā lietā daļēja sodu saskaitīšana ir labvēlīgākais

iespējamais sodu saskaitīšanas princips. Piemēram, uz to norādījusi Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11502007213.

Krāslavas rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11240003012 atzina, ka apsūdzētajam, nosakot sodu pēc noziedzīgo nodarījumu kopības pēc Krimināllikuma 162.panta otrās daļas un 160.panta trešās daļas, iespējams piemērot vieglāko sodu saskaitīšanas principu, vieglāko sodu iekļaujot smagākajā, ņemot vērā, ka pēc Krimināllikuma 162.panta otrās daļas ir izdarīts mazāk smags noziegums [atbilstoši redakcijai], bet pēc Krimināllikuma 160.panta trešās daļas ir izdarīts sevišķi smags noziegums. Šāds tiesas pamatojums nav izsmeļošs un pilnīgs.

Pilnīgu piemēroto sodu saskaitīšanu par mērķtīcīgu atzina Saldus rajona tiesa ar 2015.gada [...] spriedumu lietā Nr.11360034213 apsūdzētā apsūdzībā par 5 Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzētu noziegumu izdarīšanu.

15.5. Atsevišķas piezīmes

Atsevišķos gadījumos tiesas, nosakot sodu, papildus norāda, ka nav pamata piemērot Krimināllikuma 49.panta vai 55.panta nosacījumus (piemēram, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11502007613 (Krimināllikuma 162.panta otrā daļa), Jūrmalas pilsētas tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11410064713, Preiļu rajona tiesas 2014.gada [...] spriedums lietā Nr.11320003012, Saldus rajona tiesas 2015.gada [...] spriedums lietā Nr.11360034012, Cēsu rajona tiesas 2016.gada [...] spriedums lietā Nr.11400045015, Krāslavas rajona tiesas 2015.gada [...] spriedums lietā Nr.11240027514).

Augstākās tiesas 2017.gada 23.februāra lēmumā lietā Nr.SKK-68/2017 (11815006815) norādīts, ka nosacītas notiesāšanas nepiemērošana tiesai nav jāmotivē. Šāds atzinums izriet no Kriminālprocesa likuma 527.panta otrās daļas 6.punkta, kur noteikts, ka notiesājoša sprieduma motīvu daļā tiesa norāda motīvus par konkrētā soda piemērošanu. Notiesāt vainīgo nosacīti nav tiesas pienākums, bet gan izvēle, ja tiesa to atzīst par nepieciešamu (*Augstākās tiesas 2014.gada 3.jūlija lēmumu lietā Nr. SKK-420/2014 (Nr. 11088130311)*).

Atsevišķos gadījumos tiesas nekonkrēti norāda panta redakciju, piemēram, Rīgas rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr. 11355028712 norādīja uz Krimināllikuma 159.panta trešo daļu redakcijā līdz 2014.gada 14.jūnijam, lai gan pareizi būtu likuma redakcijā līdz 2014.gada 13.jūnijam. Identiska kļūda pieļauta Krāslavas rajona tiesas 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11240027514. Rēzeknes tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11331022512 konstatēja, ka apsūdzētais izdarījis Krimināllikuma 161.pantā paredzēto noziegumu likuma redakcijā līdz 2013.gada 1.aprīlim, lai gan pareizi būtu likuma redakcijā līdz 2013.gada 31.martam. Jūrmalas pilsētas tiesa 2014.gada 17.decembra spriedumā lietā Nr.11410064713 konstatēja, ka apsūdzētais ir izdarījis noziegumu, kas paredzēts Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā (likuma redakcijā līdz 2014.gada 14.jūnijam), lai gan pareizi būtu likuma redakcijā līdz 2014.gada 13.jūnijam. Savukārt Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11092010813, vērtējot nosakāmo sodu, arī neprecīzi norādījusi uz Krimināllikuma 162.panta otrajā daļā paredzēto nodarījumu (likuma redakcijā līdz 2013.gada 1.aprīlim), lai gan pareizi būtu likuma redakcijā līdz 2013.gada 31.martam, vienlaikus, sniedzot par pierādītu atzītā noziedzīga nodarījuma aprakstu, tiesa likuma redakciju ir norādījusi precīzi.

Ne visos gadījumos tiesas, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts līdz 2013.gada 31.martam, tas ir, līdz stājās spēkā 2012.gada 13.decembra likums „Grozījumi Krimināllikumā”, atsaucas uz šā likuma Pārejas noteikumu 4. un 6.punktā norādīto.

Rēzeknes tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11331022512 norādīja, ka ņem vērā 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” Pārejas noteikumu 4.punktu, kā arī turpmāk spriedumā norādīja, ka nodarījuma izdarīšanas laikā par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu varēja piespriest brīvības atņemšanu vai arestu, vai piespiedu darbu. Ar 2013.gada 1.aprīli no Krimināllikuma izslēgts soda veids – arests. No minētā secināms, ka konkrētā gadījumā tiesa nav pievērsusi uzmanību 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” Pārejas noteikumu 6.punktā minētajam.

Savukārt Jelgavas tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11221086113 2012.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” un ar tiem veiktās izmaiņas 162.panta otrās daļas sankcijā saistīja ar Krimināllikuma 5.pantu.

Augstākā tiesa 2017.gada 7.februāra lēmumā lietā Nr.SKK-1/2017 (11092040710) norādīja, ka Pārejas noteikumu 4. un 6.punktā ir noteikta 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” īpaša piemērošanas kārtība. Savukārt no Krimināllikuma 5.panta otrās daļas izriet, ka šajā tiesību normā paredzētie izņēmumi, principa par nodarījuma izdarīšanas laika likuma piemērošanu ir attiecināmi un piemērojami gadījumos, ja likumā, ar kuru izdarīti grozījumi Krimināllikumā, nav noteikts citādi.

Arī Balvu rajona tiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11110006213, nosakot sodu, nebija ņēmusi vērā 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” Pārejas noteikumu 6.punktu. Izskatot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar cietušās pārstāvja zvērināta advokāta apelācijas sūdzību, uzklusot prokurora viedokli, ka apsūdzētajam sods mīkstināms, ievērojot minētā likuma Pārejas noteikumu 6.punktu, apelācijas instances tiesa atcēla pirmās instances tiesas noteikto sodu un noteica to mazākā apmērā. Pirmās instances tiesas spriedumā nav norādes par piemēroto Krimināllikuma 161.panta redakciju.

Taču Tukuma rajona tiesa 2015.gada [...] spriedumā lietā Nr.11390028513 norādīja, ka, nosakot sodu par 2012.gadā izdarītu noziegumu, par kuru persona atzīta par vainīgu pēc Krimināllikuma 161.panta, ņem vērā 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” Pārejas noteikumu 4. un 6.punktu. Arī Rīgas rajona tiesas 2016.gada [...] spriedumā lietā Nr.11410065712 tie ņemti vērā.

Savukārt Zemgales apgabaltiesa 2014.gada [...] spriedumā lietā Nr.11220048309 papildus norādīja, ka ņem vērā, ka pēc grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, Krimināllikuma 160.panta trešajā daļā paredzētā brīvības atņemšanas soda minimālā robeža nav mainījusies, tāpēc zemāka soda noteikšanai sakarā ar šiem likuma grozījumiem nav pamata.

Kopsavilkums

Vispārīgi secinājumi:

Tiesu praksē ir gadījumi, kad seksuāla rakstura darbības kvalificētas kā atsevišķs turpināts vai ilgstošs noziedzīgs nodarījums.

Ņemot vērā, ka Krimināllikuma 159.-162.¹ pantos ir veikti grozījumi, būtisks apstāklis, kas jānoskaidro un jānorāda apsūdzībā, ir konkrēts noziedzīgā nodarījuma laiks, jo laiks var ietekmēt noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju un sodu.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 14.panta ceturto daļu kriminālprocesam par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, kurā cietušais ir nepilngadīgs, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesi, kuros cietušie ir pilngadīgas personas.

Spriedumos, aprakstot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietu, izdarīšanas veidu u.c., tiesas nepamatoti plaši norāda kvalifikāciju neietekmējošos apstākļus.

Sastopami gadījumi, kad nepareizi notiesājoša sprieduma aprakstošā daļā norādīts: „Apsūdzētais apsūdzēts par.. .” Šāds tiesas konstatējums atbilst attaisnojoša sprieduma aprakstošajai daļai. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmo daļu notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā tiesa sniedz pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, nevis to, par ko apsūdzētais ir apsūdzēts.

Nav atbalstāma tendence spriedumā iekļaut atsevišķu tiesību normu tekstus vai literatūrā esošās atziņas, neskaidrojot šādu nepieciešamību un neveicot to analīzi. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 525.panta otro daļu un 527.panta otro daļu tiesas uzdevums ir norādīt un vērtēt pierādījumus, uz kuru pamata tiesa taisa notiesājošo vai attaisnojošo spriedumu.

Vispārīgi secinājumi par sodu noteikšanu

Raksturojot sodu piemērošanas praksi lietās par Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161., 162., 162.¹ pantā paredzētajiem noziegumiem, to varētu apzīmēt kā stabilu, tiesas izvērtē soda veidu un soda mēru ietekmējošos apstākļus, tiesas ņem vērā nozieguma ilgumu, cietušo skaitu, vienlaikus konstatējams, ka tiek pieļautas atsevišķas kļūdas, motivējot soda veida izvēli, ja panta sankcijā ir paredzēti alternatīvi sodi, savukārt nosacītas notiesāšanas gadījumā – likumam atbilstošu motīvu trūkums.

Pārejas noteikumu 4. un 6.punktā ir noteikta 2012.gada 13.decembra likuma „Grozījumi Krimināllikumā” īpaša piemērošanas kārtība. Savukārt no Krimināllikuma 5.panta otrās daļas izriet, ka šajā tiesību normā paredzētie izņēmumi, principa par nodarījuma izdarīšanas laika likuma piemērošanu ir attiecināmi un piemērojami gadījumos, ja likumā, ar kuru izdarīti grozījumi Krimināllikumā, nav noteikts citādi.

Saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību; minētais soda veidu ietekmējošo apstākļu uzskaitījums ir izsmeļošs un paplašināti nav tulkojams.

Saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta trešo daļu, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 3.punktā noteikts, ka par atbildību mīkstinošu apstākli atzīstams tas, ka vainīgais labprātīgi atlīdzinājis cietušajam ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu. Labprātīga daļēja nodarīto zaudējumu atlīdzināšana neietilpst Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā norādīto apstākļu lokā.

Tiesas pamatoti par atbildību mīkstinošu neatzīst apstākli, ka apsūdzētais izmantojis savas tiesības uz sadarbību vienkāršotāka procesa izvēlē, taču ņēmušas to vērā pie soda noteikšanas. Tas var būt personību raksturojošs apstāklis.

Jaunu Krimināllikuma 46.pantā ietvertu apstākļu, tostarp Krimināllikuma 47.pantā paredzēto atbildību mīkstinošo apstākļu, konstatēšana ir pamats soda mēra pārskatīšanai, ja sods bijis noteikts, neņemot vērā šos apstākļus.

Tiesa pieļauj Kriminālprocesa likuma 574.panta 1.punktā norādīto Krimināllikuma pārkāpumu, ja tā atzīst par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli tādu apstākli, kāds uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laiku likumā nebija paredzēts, un, ņemot vērā minēto atbildību pastiprinošo apstākli, nosakot apsūdzētajam sodu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 41.panta otro daļu vainīgā mantiskais stāvoklis tiek ņemts vērā, nosakot naudas soda kā pamatsoda apmēru, taču tas nevar būt par kritēriju soda veida izvēlē. Nosakot vainīgajam soda veidu, jāievēro Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā norādītie soda veidu ietekmējošie apstākļi, un tikai tad, kad tiesa, pamatojoties uz šiem apstākļiem, atzinusi par iespējamu noteikt vainīgajam sodu naudas soda veidā, tā, nosakot šā soda apmēru, ņem vērā vainīgās personas mantisko stāvokli. Apsūdzētā mantiskais stāvoklis nevar būt par iemeslu, lai liegtu viņam piemērot naudas sodu un noteiktu smagāku sodu.

Vainīgais apstāklis, kas liedz piemērot vainīgajai personai piespiedu darbu, norādīts Krimināllikuma 40.panta otrajā daļā, proti, piespiedu darbs nav piemērojams darbnespējīgām personām. Apstāklis, ka vainīgais izcieš brīvības atņemšanas sodu cietumā, neietilpst to apstākļu lokā, kas saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu ņemami vērā, nosakot vainīgajam soda veidu.

No Kriminālprocesa likuma 527.panta otrās daļas 6.punkta, kur noteikts, ka notiesājoša sprieduma motīvu daļā tiesa norāda motīvus par konkrētā soda piemērošanu, izriet, ka nosacītas notiesāšanas nepiemērošana tiesai nav jāmotivē. Notiesāt vainīgo nosacīti nav tiesas pienākums, bet gan izvēle, ja tiesa to atzīst par nepieciešamu.

159.pants

Noziedzīgs nodarījums kvalificējams saskaņā ar Krimināllikuma 159.pantu tikai kopošanās procesa starp vīrieti un sievieti gadījumā, tas ir, dzimumakts (ar vaginālu iekļūšanu), pastāvot arī Krimināllikuma 159.pantā noteiktiem apstākļiem.

Katrs dzimumakts ir viens noziedzīgs nodarījums, kam ir viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Svarīgs apstāklis ir gadījumos, kad ar nelielu intervālu pēc kārtas tiek izdarīti vairāki dzimumakti, kad tas saistīts ar vainīgā vienotu nodomu, realizējot vienu atsevišķu radušos psihisko ievirzi. Bet nav pamata regulāros dzimumaktus atzīt par savstarpēji saistītiem, tāpēc tie būtu jākvalificē kā atsevišķi noziedzīgie nodarījumi.

Par personas, kura ir sasniegusi 14 gadu vecumu, izvarošanu noziedzīgs nodarījums kvalificējams saskaņā ar Krimināllikuma 159.panta otro daļu, ja tas izdarīts līdz 2014.gada 13.jūnijam.

Noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma 159.pantu vai 160.panta otro daļu nosaka tas, ka atbildība par dzimumaktu ir noteikta Krimināllikuma 159.pantā, bet atbildība par seksuāla rakstura darbībām ar vaginālo iekļūšanu cietušā ķermenī, piemēram, izmantojot kādu priekšmetu, roku pirkstus u.tml., ir noteikta Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā.

Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā kā vienīgais pamatsoda veids ir paredzēta brīvības atņemšana (tostarp mūža ieslodzījums, kurš gan nevienā no apskatītajām lietām nav noteikts), līdz ar to tiesai atsevišķi nav jāizvēlas un jāvērtē Krimināllikuma 46.pantā noteiktie apstākļi, lai izšķirtos par kādu soda veidu.

Ar 2014.gada 25.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas ir spēkā no 2014.gada 29.oktobra, Krimināllikuma 55.panta vienpadsmitā daļa papildināta ar teikumu, ka nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai, kura ir izdarījusi šā likuma 159.pantā paredzēto noziegumu.

Par Krimināllikuma 159.panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā paredzēto nodarījumu, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem.

160.pants

Kvalificējot noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 160.pantu, svarīgs apstākļis, kas raksturo objektīvās puses darbības, ir tas, ka seksuāla rakstura darbības izdarītas fiziskā saskarē bez iekļūšanas cietušā ķermenī (pirmā daļa) vai kas saistītas ar vaginālu, anālu vai orālu iekļūšanu cietušā ķermenī (otrā daļa).

Krimināllikuma 160.pantā norādītās seksuāla rakstura darbības fiziskā saskarē ar cietušās ķermeni var izpausties ne tikai kā pieskaršanās, berzēšanās, stimulācija vai kustības, imitējot dzimumaktu ar atkailinātiem dzimumorgāniem, bet arī kā citāda veida darbības, pieļaujot fizisku saskari ar cietušā ķermeni. Nav nozīmes, vai šāda pieskaršanās cietušās ķermenim ir bijusi caur apakšveļu, apģērbu, palagu vai segu. Svarīgi ir konstatēt, ka starp vainīgo un cietušo ir bijusi vainīgās personas apzināta un tīši vērsta darbība izmantot otras personas ķermeni un tieši kontaktu ar šo ķermeni un vainīgais to īsteno nolūkā, lai apmierinātu savu dzimumtieksmi.

Noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma 159.pantu vai 160.panta otro daļu nosaka tas, ka atbildība par dzimumaktu ir noteikta Krimināllikuma 159.pantā, bet atbildība par seksuāla rakstura darbībām ar vaginālo iekļūšanu cietušā ķermenī, piemēram, izmantojot kādu priekšmetu, roku pirkstus u.tml., ir noteikta Krimināllikuma 160.panta otrajā daļā.

Krimināllikuma 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā kā vienīgais pamatsoda veids ir paredzēta brīvības atņemšana (tostarp mūža ieslodzījums, kurš gan nevienā no apskatītajām lietām nav noteikts), līdz ar to tiesai atsevišķi nav jāizvēlas un jāvērtē Krimināllikuma 46.pantā noteiktie apstākļi, lai izšķirtos par kādu soda veidu.

Ar 2014.gada 25.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas ir spēkā no 2014.gada 29.oktobra, Krimināllikuma 55.panta vienpadsmitā daļa papildināta ar teikumu, ka nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai, kura ir izdarījusi šā likuma 160.pantā paredzēto noziegumu.

Par Krimināllikuma 160.panta pirmajā, otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā paredzēto nodarījumu, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem.

161.pants

Kvalificējot noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 161.pantu, jāņem vērā ka 1) persona, pret kuru ir vērstas noziedzīgs nodarījums, labprātīgi piekritī seksuāla rakstura darbībām; 2) cietušais var būt abu dzimumu persona; 3) noziedzīga nodarījuma subjekts ir tikai pilngadīga persona; 4) seksuāla rakstura darbības ir veiktas fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni.

Līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 161.panta sankcijā nebija paredzēts obligāti piemērojams papildsods – probācijas uzraudzība, tāpēc par līdz 2015.gada 1.decembrim izdarīto noziedzīgo nodarījumu papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošana ir jāpamato.

Krimināllikuma 161.panta sankcijās ir paredzēti alternatīvi pamatsodi, līdz ar to tiesai, izvēloties piemērojamo, jāsniedz tā piemērošanas motīvi.

Par Krimināllikuma 161.pantā paredzēto nodarījumu, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem.

162.pants

Kvalificējot noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 162.pantu, svarīgs apstāklis, kas raksturo objektīvās puses darbības, ir tas, ka seksuāla rakstura darbības izdarītas bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni.

Krimināllikuma 162.pantā ir paredzēti divi noziedzīga nodarījuma subjekti – pilngadīga persona (arī par darbībām, ja tās nav izdarītas pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo) un 14 gadu vecumu sasniegusi persona (ja pavešana netiklībā izdarīta, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo).

No 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.panta otrā daļa papildināta ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo, tāpēc noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts no 2014.gada 14.jūnija, kad Krimināllikuma 162.pants tika izteikts jaunā redakcijā, līdz 2015.gada 1.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.panta pirmo daļu.

Krimināllikuma 162.panta sankcijās ir paredzēti alternatīvi pamatsodi, līdz ar to tiesai, izvēloties piemērojamo sodu, jāsniedz tā piemērošanas motīvi.

Par Krimināllikuma 162.panta pirmajā un otrajā daļā paredzēto nodarījumu, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem.

162.¹pants

Krimināllikuma 162.¹pantā ir paredzēti divi atsevišķi noziedzīgu nodarījumu sastāvi, tas ir, 1) par sešpadsmit gadu vecumu nesasnējušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās, ja to izdarījusi pilngadīga persona; vai 2) par sešpadsmit gadu vecumu nesasnējušas personas pamudināšanu tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties

dzimumattiecībās, izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas vai citu saziņas veidu, ja to izdarījusi pilngadīga persona.

No 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.¹pants ir papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo. Tāpēc noziedzīgi nodarījumi ar mazgadīgo, kas ir izdarīti līdz 2015.gada 1.decembrim, ir jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 162.¹ pantu.

Līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 162.¹pantā bija paredzēts mazāk smags noziegums, bet no 2015.gada 2.decembra ir paredzēts smags noziegums.

Līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 162.¹pantā brīvības atņemšanas sods bija paredzēts uz laiku līdz vienam gadam.

Līdz 2015.gada 1.decembrim Krimināllikuma 162.¹panta sankcijā nebija paredzēts obligāti piemērojams papildsods – probācijas uzraudzība, tāpēc par līdz 2015.gada 1.decembrim izdarīto noziedzīgo nodarījumu papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošana ir jāpamato.

No 2015.gada 2.decembra Krimināllikuma 162.¹pants papildināts ar otro daļu ar kvalificējošo apstākli – noziedzīgs nodarījums ir izdarīts ar mazgadīgo, tāpēc noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, kvalificējams saskaņā ar Krimināllikuma 162.¹pantu (redakcijā līdz 01.12.2015.).

Krimināllikuma 162.¹panta sankcijās ir paredzēti alternatīvi pamatsodi, līdz ar to tiesai, izvēloties piemērojamo sodu, jāsniedz tā piemērošanas motīvi.

Par Krimināllikuma 162.¹pantā paredzēto nodarījumu, kas izdarīts līdz 2015.gada 1.decembrim, probācijas uzraudzības laiku nevar noteikt ilgāku par trim gadiem.